

347/492.1)

Бидномери Министарства
правде

22. I. 1938.

Сава М. Шапчанин

САВА М. ШАПЧАНИН
касациони судија у п.

Неколике примедбе на предоснову Грађанског законика за Краљевину Југославију

(Посебни отисак из „Правосуђа“ бр. 5-12 за 1937 г.)

БЕОГРАД 1937

Штампарија „Напредак“ Панчево

4495

II-406

Урeдeно у нови инвeнтaр бр. 246

1 јануара 1942 год.

Београд.

Господину Милану Симоновићу,
Министру правде
Сава М. Шапчанин

САВА М. ШАПЧАНИН
касациони судија у п.

Неколике примедбе на предоснову Грађанског законика за Краљевину Југославију

(Посебни отисак из „Правосуђа“ бр. 5-~~42~~ за 1937 г.



БЕОГРАД 1937

Штампарија „Напредак“ Панчево

У јавности су се чуле крупније замерке наших виђених правника предоснови Грађанског законика за Краљевину Југославију. Неки сматрају да је недовољно савремена, да је великим делом прост превод аустр. Грађ. зак. који је у многоме застарео, да не одговара духу народном. Удара се на систем, на садржину, на језик. Нарочито се замера што је за основу рада узет аустријски Грађ. законик, поред толиких савременијих законика (Д-р Драгутин Јанковић, Дух и језик закона, Бранич бр. 1—2—1931, стр. 4, и Д-р Чедо Марковић, Предоснова Грађанског законика, предавање одржано у Удружењу правника 3 јануара 1936, Правосуђе 1936, бр. 1 стр. 3. Други се стављају на сурпротно гледиште, да, с погледом на велику важност и хитност изједначења законодавства, нема времена за стварање једног сасвим новог, оригиналног законика, већ да се има извршити ревизија хрватског односно аустријског Грађанског законика а реформу већега стила на томе пољу оставити за доцније — потомству (проф. Д-р Иван Мауровић, Дух и језик закона, „Архив“ 1932, књ. XXIV, бр. 1 стр. 1, и Д-р Иво Матијевић, Изједначење законодавства, Споменица скупштине Удружења судија Краљевине Југославије, одржана 5 и 6 јуна 1933 године у Београду, стр. 32). Ми се придружимо мишљењу г. г. Мауровића и Матијевића, да није био моменат за израду сасвим новог Грађанског законика. Пре свега, једна културна држава ретко ће се решити да из основа измени систем свога грађанског права, да за основу свога узме туђ грађански законик, већ ће пре вршити већу или мању ревизију законика који има. А ревизијом може се много постићи и из страног законодавства узети оно што је боље и савременије, а што би одговарало животним односима и потребама народа. Ово друго учињено је при изради нашега Грађанског законика. При оцени побуда са којих је ово учињено треба имати у виду да аустријски Грађански законик важи на највећем делу наше државе; да је народ у току толиког времена на њега знатно навикао и пракса судска створила тако рећи живо право, те се мора водити рачуна о традицијама; да он и данас има своју велику вредност; да, према приликама у држави, није моменат за доношење посве новог законика, што би тражило много више времена и студија а израда законика сматрала се послом који треба свршити са економијом у времену; и да што скорије

треба учинити крај различном законодавству у држави, различном суђењу грађанима.

Још се Министарство за конституанту ставило на гледиште да се заједнички закони не израђују сасвим нови у сваком погледу, већ да се од закона на државној територији одабере оно што је где најбоље и поправи, како бисмо што пре дошли до једног законодавства. Ову идеју прихватио је, при изради Грађанског законика, и приватноправни отсек Сталног законодавног савета, састављен од наших најбољих правника, и за основу свога рада узео је, без колебања, хрватски односно општи аустријски грађански законик, са трима аустријским новелама. У току свога рада, комисија је још сужавала обим ревизије аустријског Г. з. да би се што пре дошло до пројекта (Види проф. Живојин Перић, „Општи део наследног права — Један законски нацрт,“ Архив 1927 стр. 1, где је изнет рад комисије на Грађанском законик, и prof. D-r I v a n M a u r o v i ć, Izveštaj o predosnovi građanskoga zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju, 1934, који садржи мотиве Предоснове).

Према свему реченом, питање на којој основи треба израдити законик већ је решено и не може се нити има времена да се мења пут којим се ишло, већ се старати да у скорој будућности дођемо до Грађанског законика. С погледом на примедбе учињене са разних страна на Предоснову, у ову се могу унети још многе добре ствари а и учинити потребне исправке. У томе циљу треба комисији створити пуну могућност за њен интензиван рад на законик, јер неоправдана штедња код једног толико важног посла као што је израда највећег и најважнијег законика може за собом да повлачи несравњено већу штету од уштеде на издацима. Трошимо милионе на толике ствари које нису већег значаја од заједничког законодавства а овде гледамо да уштедимо и ако нам се то може осветити споријим радом комисије. Овде се уопште не сме штедети већ гледати циљ, чију оправданост нико не спори.

У својим примедбама не мислимо да критикујемо Предоснову исцрпно, у свима правцима, већ се ограничавамо на њене извесне одредбе. Сматрамо да се, у друштву других правника и поред њихових примедба, и тиме одужујемо својој моралној обвези да, колико можемо, припомогнемо изради једног Законика који толико задире у приватни и јавни интерес и мора свакога, а не само правника, да интересује.

1. — На првом месту задржавамо се на језику Предоснове. У томе погледу већ су учињене многе озбиљне замерке (в. Д-р Марковић, поменуто предавање стр. 2.; Лазар Урошевић, Предоснова Грађанског законика за Краљевину Југославију, Правосуђе 1936, § 5 и даље; Д-р Да-

нило Ј. Данић, поменута Споменица стр. 25, који је у своме реферату „Око изједначења законодавства“ изнео концизне примедбе у погледу духа и језика нашега новог законодавства. На страни 26 он вели: „Што се тиче језика нашега новог законодавства, може се рећи да му је то једна од највећих негативних страна“. У ранијој Краљевини Србији као јединственој националној држави лакше је било прецишћавати језик него што је то било могућно у једној држави где је мешавина народа и где је тако јак непосредни утицај немачког језика и германске културе, те се старија терминологија знатним делом састојала у преводу, често лошем преводу са немачког. Тиме су се стварали правни термини у опреци са другим, бољим правним терминима. У ропском преводу са немачког, поједине речи и изрази били су туђи, штрчали и кварили наш лепи језик. Они су били на штету закона; антипатија према језику преноси се у неколико и на сам закон, па био овај иначе по себи добар. И у Предоснови има речи и изрази које велики део народа, па и сами правници, не употребљавају, а има их и неразумљивих и ако закони треба да су народу што више разумљиви, јер незнање закона не извињава. Код превођења појединих одредаба аустријског Г. з. тежило се да превод буде што вернији и због тога запостављани су бољи изрази у нашој правној терминологији, а и стварани нови без стварне потребе. Иста мисао може се исказати и другим термином а не само оним који је Аустријски Г. з. употребио. То налазимо и у другим законима, али ако се у томе погледу грешило не мора се и даље грешити. Грађански законик је најобимнији закон и старајмо се да, с погледом на досадашње погрешке, бар у њему буде добар језик. Изненађује нас да су неки чланови комисије пристали на извесне термине које они уопште не употребљавају у својим радовима и који нису бољи већ лошији. Треба водити рачуна о томе да се наш језик развијао, па и правна терминологија, од онога времена када је аустријски Г. з. превођен на хрватски. Превод аустријског Г. з. од стране проф. Д-р Аранђеловића (1922) показује бољу и народу разумљивију правну терминологију. И Грађански законик за Краљевину Србију ближи је народном језику.

При изради пројекта треба се што више старати да терминологија буде што једноставнија и јаснија, да се не поводимо за немачким језиком противно духу нашега језика, и да се избегавају речи обичнога говора које не одговарају законском језику. О томе је г. Марковић изнео многе примере у своме поменутом предавању.

Г. Мауровић (Дух и језик закона, стр. 3) наводи, да правна терминологија мора несумњиво бити прецизна, свеједно да ли је српска или хрватска. Правна прецизност има овде предност пред лепотом језика. Тек кад имамо за исти појам две или више стварно једнако исправних а језично

једнако добрих речи, можемо по вољи бирати. Ко ме је пак дотични израз туђ и неразумљив, тај се мора приучити на њ. Народно јединство изискује жртве с једне и друге стране, а привикнути се на исправан макар и туђ правни термин, то уопште није никаква жртва. Ми се потпуно слажемо са г. Мауровићем. Његово је мишљење тачно и треба га примити, али имајући баш то у виду нисмо равнодушни када се у Предоснови, на многим местима, мање добре речи претпостављају бољима и без стварне потребе узима и по која туђа реч. Наша правна литература, па према томе и терминологија, толико је већ широка да немамо велике потребе за новинама, а нарочито да је кваримо речима које треба да су за свакога туђе и које се већ на први поглед показују неподесним у закону и на штету су његову. Таквих је речи у јединственом законодавству већ подоста, па се, природно, увлаче и у правну књижевност. Треба увек имати на уму да се једне рђаве речи можемо тешко ослободити када се она већ одомаћи, када се људи, на штету свога језика, на њу навикну.

Ми ћемо се овде задржати на понеким речима и изразима које би уопште требало у Предоснови поправљати, а код појединих одредаба њених учинићемо у томе погледу још по коју примедбу. Тако:

а). На првом месту, интересантно је задржати се на речи **обавеза**, од које имамо изведене и друге речи у Предоснови. Србијански Г. з. усвојио је краћу реч „обвеза“. Правилно је и једно и друго. Имамо глаголе „обавезати“ и „обвезати“, као што се чује и „обавити“ и „обвити“. У § 898 срб. Г. з. говори се о „обвезници“ а не о „обавезници“, и прва реч је иначе више у употреби, нпр. обвезнице као хартије од вредности, војни обвезник. У своме преводу аустријског Грађ. законика г. Аранђеловић на многим местима употребљава реч обвеза и обвезати (в. §§ 49, 548, 866, 896, 906, 1016, 1017). Ове се речи налазе и у мору сутских одлука. Црногорски Имовински законик уопште избегава реч обавеза и ова се одвећ мало налази у закону већ је, као правило, усвојио реч „дуг“. У чл. 900 став I стоји: „Дуг је дакле она веза која бива између дужника и дужитеља“ (901, 902) те одговара књижевној речи „обвеза“. У чл. 620 се вели: „У каквој обвези или дугу“. У томе закону имамо даље „обвезивати“ (чл. 508), „обвеже“ (чл. 524), „обвезао“ (чл. 542 став II), „обвезани“ (чл. 575), па најзад и „везује“ — уместо „обвезује“ (чл. 495, 884 став II и 885 став II). Усвојио је, дакле, као и срб. Г. з., краћу реч обвеза а не обавеза. Најзад и у хрватском преводу аустријског Г. з. налазимо речи: **обвеза**, обвезани, обвезати се (§§ 49, 548, 866, 896 и др.). И ми смо за краћу реч „обвеза“. Зашто употребљавати дужу реч кад се има краћа? И код страних језика видимо тежњу да се речи краће пишу а нарочито краће изговарају.

И ако би се ипак реч „обавеза“ задржала у Предоснови, имала би се учинити још и друга примедба. Предоснова употребљава реч с а о б а в е з а н и ц и (в. § 882). То је реч посве незгодна и тешка за изговор. Сумњам да је ко говори и пише. Она квари наш језик. И од „обавеза“ та реч не може бити таква. Стечајни закон (§§ 16 и 17) је ову реч нешто скратио и употребљава „саобвезаници“, дакле направио је од речи обвеза а не обавеза, само је требало ићи и даље па после слова з избацити непотребно а. Од обвезе имамо обвезник, од обавеза обавезник. Не може се цела именица метнути у основу „већ је ова обвез — односно обавез. — Од клевета нпр. не може бити клеветаник већ клеветник. У Меничном закону имамо „обавезник“ и „обавезници“ (в. § 18 став II, 49, 51, 54 и 85). Предоснова употребљава реч „обавезност“ са избаченим а — дакле не „обавезаност.“ Mitverpflichtete и Mitverpflichteten у § 896 аустр. Г. з. г. Аранђеловић преводи са „саобвезник“ и „саобвезници“, што је и добро и кратко.

Исто тако треба исправити и реч „обавезност“ (§§ 174, 856, 870, 872, 889, 891, 893 и др.). Ова се реч, бар у Србији, не употребљава. Изгледа старинска и квари језик. Verbindlichkeit у аустријском Г. з. преводи се у речницима и са обавеза и са обвезност. Има се усвојити у земљи опште позната, добра и краћа реч обвеза. Србијански Г. з. превео је Verbindlichkeit са „обвеза“. И Лаза Урошевић и Д-р Ч. Марковић су противу речи „обавезност.“

б) У § 896 имамо реч уговорено; у § 908 и уговорено и углављено; § 868 infine „ако није доцније углављено“; § 916 „каковоју... коју је преузималац уговорио“; § 1111 „службени однос углављен“; § 1115, под 1, 2 и 3 „службени однос уговорен“; и под 4 „службени однос склопљен, наствљен“; § 1038 „у углављеном року“; § 1042 „ако није друкчије углављено“; § 1153 „ако није друкчије уговорено“; § 1043 „уговорено време“. § 1160 „противзаконите углавке“; § 1062 „ако рок за пробу није одређен углавком“; § 1190 „без посебног углавка“. У наведеним и другим одредбама провлаче се разнолике речи: уговорити, уговорен и углавити, углављен, углавак. Ту мешавину термина видимо и у црногорском Имовинском закону. И ту имамо: „уговор углављен“, „углава уговора“, уговор склопљен“, ако није иначе углављено“, уговорници могу уговорити, „ако није уговорено“, „углавци који могу бити у уговору“ (чл. 184, 186, 224, 244, 256, 260, 270, заглавље код чл. 550 и др.). У Предоснову не би требало уносити разнолике изразе, а, изгледа нам, да за то нема ни неке нарочите потребе. Имамо речи уговор, споразум, уговорити, уговорен, закључити или склопити уговор. Имамо изразе уговором предвидети или одредити, у уговору означити, уговорачи се споразумели, стране уговориле. Ови су



нам изрази потпуно довољни и није требало у Предоснову уносити „углавити“ и „углавак“. Те се речи у Србији слабо употребљавају. Да није потреба за њима показује лепо србијански Г. з. (в. §§ 546, 553, 554, 556, 572, 587, 583, 586, 601а, 602, 638, 639, 666 и др.). Против речи углавити и углавак је и Лаза Урошевић (в. нпр. код § 910), који их замењује са „уговорити“ и „уговор“.

в) У Предоснови, код уговора, имамо „п р и х в а т о б е ђ а њ а“ уместо примање обећања или пристанак на обећано. То је нов израз у Србији неупотребљаван и требало би остати при речи примити или пристати. И у аустријском Г. з. имамо *Annahme* (примање, пријем), *der annehmende und der versprechende Teil* (§§ 862, 864, 875, 876). *Annahme* употребљавају и немачки Г. з. (§§ 146, 147, 148 и др.) и швајцарско обл. право (§ 3 и др.). У србијан. Г. з. (§§ 531 и 532) *Annahme* је преведено са „примање“. У црногорском Имов. зак., чл. 905 став II стоји: „Уговор је посао којим једна страна нешто што има имовинску вриједност о б е ђ а другој, а ова њено обећање п р и м и“. Г. Аранђеловић *Annahme* преводи са примање, пријем (§§ 861, 862 ауст. Г. з.).

Предоснова говори и о п р и х в а т у н а с л е т с т в а и ако се то не слаже са *aditio hereditatis*, *l'acceptation des successions* (чл. 774 и др. фран. Г. з.), *Annahme der Erbschaft* (§§ 1943, 1947 и др. немач. Г. з., §§ 588, 593 швајц. Г. з.). Србијан. Г. з. (§§ 485 и 488) говори о примању наслеђа, а тако је и г. Аранђеловић превео § 547.

г) У Предоснови се често место речи пристанак каже п р и в о љ е њ е, што не би требало усвојити. Тако нпр. привољење на брак (§ 113); стицање заложног права привољењем дужника или трећег лица за њега (§ 467); привољење на уговор (§ 854); § 926 говори о отпуштању права дужнику са његовим привољењем. *Einwilligen* у аустријском Г. з. значи и пристати и приволети се. У преводу г. Аранђеловића употребљена је само реч „пристанак“. У Предоснови се, код брака, употребљавају и разликују речи „пристанак“ и „привољење“. Отац односно законски заступник малолетника даје овоме пристанак за ступање у брак (§§ 110 и 111), а привољење на брак дају заручници (§§ 113 и 114). У хрватском преводу аустријског Г. з. имамо мешање изрази: § 49 „без привољења свога законитог оца“, „привољење суда“; § 50 „потребно је осим татора да пристане и област судна“; § 51 „Ако малолетни... не би могао показати потребног привољења... одредити му заступника који ће пред истим судом казати, да ли пристаје, или непристаје на женидбу“. У § 55 и даље говори се о привољењу заручника на брак. То видимо и у црногорском имов. законнику. Тако, у чл. 198 и 420 говори се и о пристанку и о приволи; у чл. 200 т. г. говори се о изричном пристајању власника добра на упис; у чл. 207 имамо „не

треба никаква дужитељева пристајања; чл. 208 став I „не може без дужитељеве приволе“; чл. 220 говори о пристајању; чл. 380 „Без приволе доваоачеве“. Реч „привољети“ непозната је србијанском Грађ. законнику нити се употребљава у правном саобраћају, и никада се није осећала нити ће се осећати каква потреба за њом и њеним разликовањем од речи пристати и одобрити. У земљи свако зна за пристанак на брак, на уговор, за пристанак или одобрење дужника и т. д. и те су речи добре, довољне и одређеније од „привољења“ (в. Вуков речник) те при њима треба остати. Да су те речи одређеније од „привољења“ показује и то, што се код брака, уговора и т. д. мисли на слободну изјаву воље, међутим некога може и други на што приволети, изјава воље може бити последица туђе акције. Законску терминологију треба упрошћавати а не компликовати. Као пример види § 213 став II закона о ванпарн. сут. поступку за Краљевину Југославију: „Срески суд, пошто утврди да има изјава о привољењима и пристанцима потребним по Грађан. законнику.“

д) У § 847 стоји: сагласном вољом обеју страна настаје уговор.“ И у дефиницијама појединих уговора (§§ 944, 960, 971, 1104) имамо израз „настаје уговор“. Реч „настаје“ није добра. Уговор, обавеза не настаје већ „постаје“. У дефиниције појединих уговора не треба уопште уносити ни „настаје“ ни „постаје“, већ учинити онако као што је у Предоснови код неких уговора и урађено (уговор о опуномоћавању — § 988, уговор о размени — § 1028, куповни уговор — § 1035, уговор о упораби — § 1073, уговор на срећу § 1214). И србијански Грађ. зак. и црногорски Имовински законик у дефиницијама разних уговора не говоре о томе када уговор настаје или постаје већ у чему се он састоји, који су његови елементи.

ђ) Двостране уговоре — уговоре по којима сваки уговорач има права и обвезе према саговорачу — Предоснова назива наплатним уговорима (наслов код § 903). У § 887 наплатне уговоре назива под заградом — дакле на друго место — и уговорима са накнадом, а ненаплатне (једностране) уговоре уговорима без накнаде. Термин наплатни и ненаплатни уговор уопште није добар, јер ништа не означава, а најмање нешто одређено. Он је, изгледа нам, као нека загонетка и за лаика и за правника. Рекао би човек као да је то некакав уговор којим се неко овлашћује да врши наплату (нпр. вересије) за другога. Уговор са накнадом и без накнаде (в. § 887 Предоснове) је боље, јер реч *Entgelt* у § 864 аустр. Г. з. пре треба превести са накнада него са наплата, као што је г. Аранђеловић и преводи у старом тексту тога §-а. Али нисмо ни за тај израз. Речени § 864 гласи: „*Verträge sind einseitig oder zweiseitig verbindlich, ja nachdem nur ein Theil etwas verspricht und der andere es annimmt; oder beide Theile*

einander Rechte übertragen, und wechselseitig annehmen. Die ersten werden also ohne Entgelt; die anderen aber mit Entgelt geschlossen“. Из ове одредбе види се да аустријски Г. з., на првом месту, дели уговоре на уговоре са једностраном и уговоре са двостраном обвезом. Друга реченица је дошла као објашњење прве — што показује реч *also* —, да се једнострани уговори закључују без накнаде, а други са накнадом, те се отуда, поред термина уговор са једностраном и уговор са двостраном обвезом, употребљава и термин уговор са накнадом и уговор без накнаде (в. *Stubenrauch*, *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, § 864). У француском Г. з. (чл. 1102 и 1103) имамо поделу уговора на *unilateral* и на *sinallagmatique ou bilatéral*, а у чл. 1006 налазимо термин: *la contrat a titre onéreux*. У немачком Г. з. (§ 320 и даље) налазимо кратак термин *gegenseitiger Vertrag*, а у швајцарском облиг. праву (§§ 82 и 83) *zweiseitiger Vertrag*. У црногорском Имовин. зак. (чл. 920), као и у немачком, „узајамни уговор“. Србијански Г. з. неупотребљава чигде нарочити термин за двостране уговоре, а у § 554 вели: „Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе, тако да му се зато наплата (уместо накнада) учини...“. Овде је реч „наплата“ дошла незгодно, јер се никаква наплата не чини према ономе који ствар преноси, већ напротив овај има права тражити да му се ствар плати, даде накнада од онога на кога је ствар пренео. Г. Урошевић ненаплатни уговор замењује са „уговор у коме се само једна страна обвезује“, „уговор без накнаде“ и „уговор који терети само једну уговорачку страну“, а наплатни уговор са „уговор у коме се обе стране обвезују“ и „уговор са накнадом“ (§§ 5, 901 и 904). Ми бисмо били за изразе уговор са једностраном и уговор са узајамном обвезом, а ни у коме случају за наплатни и ненаплатни уговор, јер су сви разни горе наведени изрази од тога бољи. У § 21 *Стечајног закона* имамо термин „двострани уговор“.

е) У II одељку имовинског права говори се о *обавезним правима*. Овај израз није добар нити се њиме као служи у Србији. *Obligationenrecht* одговара духу немачког језика и има значење права по облигацијама, а „обавезна права, у нашем језику већ некако друкчије звучи. Изгледа као да је то неко право обвезно, принудно за његова имаоца, хтео га он или не. *Obligatio* означава и обвезу и право-тражбину пошто ту имамо два субјекта: дужника и веровника. Изгледа нам одређенијим и разумљивијим израз „тражбена права“, јер веровник има права тражити од дужника да овај нешто учини и др.. Боље је узети термин према праву него према обвези, пошто је ту реч о *праву*, као и код права породичног, наследног и др. права. Не изгледа нам згодним ни термин „дуговинска права“ у црногорском И. з. (чл. 871, IV став). Бољи би био израз „право по дуговинским одно-

сима с погледом на *Recht der Schuldverhältnisse* у немачком Г. з. Против израза „обавезна права“ су и г. Урошевић (в. његове разлоге код § 843) и г. Марковић (Предавање, стр. 10).

ж) Предоснова *Titel* преводи са наслов (напр. законитог поседника — § 349, заложнога права — § 466). Г. Аранђеловић преводи *Titel* са основ, само употребљава неједнаке изразе: *giltiger Titel* = пуноважни основ, пуноважни правни основ — §§ 316, 320; *Titel* = правни основ, основ — §§ 319, 325, 449. У немачком Г. з. (§§ 812 и 821) имамо термин *rechtlicher Grund*., у србијан. Г. з. (§ 226) пуноважни основ. И у Предоснови (§§ 350 и 1377) употребљава се, поред наслова, и правни основ и то као синоним. „Наслов“ пре свега не одговара духу нашега језика и народу је реч туђа. Као таква она се у Србији није никада употребљавала. Она долази у речи које у нашем језику треба чистити у интересу и језика и Предоснове. Не требају нам два синонима, већ остати при тачном, довољном и сваком разумљивом изразу „правни основ“. Уместо „оснива се на наслову“, рекло би се: потиче из правног основа, има правни основ, чији је правни основ у томе и томе. Без потребе, па ни за љубав аустријског Г. з., не стварати нов термин поред онога који већ постоји и који је добар, довољан и сваком познат. Г. Урошевић је отсудно противан задржавању речи наслов (види код § 348). О тој речи види и разлоге г. Марковића (Предавање стр. 7).

з) У Предоснови налазимо изразе: „Привољење на брак ни је в а љ а н о“ — § 113, „Привољење на брак н е в а љ а н о је“ — § 114, „брак је н е в а љ а н“ — § 134, „брак је проглашен н е в а љ а н и м“ — § 116, „н е в а љ а н о с т брака“ — § 152, „в а љ а н уговор“ и „в а љ а н о с т уговора“ — § 864. Ваљан и неваљан брак није у Србији уобичајен термин већ термини: брак важи, вреди, брак је пуноважан, важност и неважност брака, брак има или нема правне снаге, ништав, рушљив. И за уговор се каже да он вреди или не вреди, важи или не важи, да је пуноважан, уредан или неуредан. Боље би било задржати се на којем од ових израза, одомаћених у законима, правној литератури и правном саобраћају. Ваљан и неваљан брак, уговор изгледају нам као доста лајичке речи. Против њих је и г. Урошевић (в. код §§ 5 и 152). У § 4 послед. одељ. Крив. суд. поступка имамо одредбу: „Ако се претходно питање односи на то, да ли брак вреди или не вреди, кривични суд ће увек сачекати одлуку надлежног суда“.

и) Предоснова употребљава речи *преузималац*, *преузети*, у буквалном преводу немачких речи *Uebernehmer, übernehmen*, и ако има других речи које више одговарају нашем језику и правној терминологији коју већ имамо. Тако напр. у §§ 912, 913, 916, 918 требало би преузималац заменити са прибавилац, прималац. У § 868 став 3. преузи-

малац (добра) боље је заменити са „прибавилац“, јер се добро прибавља, стиче, прима а не преузима; преузима се неки посао. У § 944 стоји: „Кад ко од неког преузме ствар да се о њој брине...“, а боље је прими ствар, као што имамо у § 569 србијан. Г. з. И у § 1335 незгодна је реч „преузимаоца“ (уступљене тражбине) и боље је „пријемника“. Исто тако и реч предавалац (Uebergeber) требало би заменити са „отуђилац“, коју реч већ налазимо у §§ 910 и 920 став 1, или „отуђивач“.

ј) Предоснова је у наслову код § 877 неосновано усвојила кореалност уместо „солидарност“. Бар у Србији, та се реч уопште не употребљава, ни у законима, ни у правној науци, ни у трговачком свету, нити народ за њу зна, а има и правника који нису начисто у чему је разлика између кореалне и, свима познате, солидарне обвезе. То питање није чисто ни у правној науци (в. Stubenrauch, § 891, I прим. 1). Солидарност, солидарна обвеза налазимо у Меничном закону (§ 46 став 1) и Закону о чеку (§ 23 т. 7). Кореалност не употребљава ни немачки Г. з., већ термине Gesamtschuldner (§ 421) и Gesammtgläubiger (§ 428). Француски Г. з. (чл. 1197 и даље) говори о солидарним обвезама. Швајцарско Облигационо право има само изразе: солидарност дуга и солидарност тражбине (§§ 143 и 150). Противан речи кореалност, г. Марковић у своме предавању (стр. 11, под 10) вели: „Солидарност је тако рећи опште позната реч и парола је садашњице.“ Види и Урошевић код § 877.

к) У Предоснови (§ 18) имамо термин делатна способност. Он у Србији није уобичајен. У германском праву имамо изразе Handlungs- и Geschäftsfähigkeit. У француском праву (чл. 1125 Г. з.) „les personnes capables de s'engager.“ Изгледа нам да се реч „делатност“ увлачи у правни језик и где није потребна, на штету речи рад. Напр. § 56 став 2 „Скупштина врши надзор над деловањем (уместо радом) других органа удружења“. Рад, радити су речи више у употреби и zgodније. Имамо од њих речи: нерад, радња, раденик, радна способност, радна снага, раден, радљив, радиша, радно време, закон о радњама, Радничка комора, израђен, прерађен, — што се не може све, а нарочито не тако zgodно, рећи са делатност, делање, делати. Делатна способност је исто што и радна способност, али су оба израза широка, не обухватају довољно појам о коме је реч. Боље би било „делатна способност“ заменити са којим од уобичајених, одређенијих, а притом сваком већ познатих израза: способност за правну радњу, способност за правне послове или, краће, пословна способност. Човек, по правилу, ради, и када се рекне само делатна или радна способност, ту се мисли уопште на рад, физички или духовни, који још не мора претстављати правни посао. У § 87 Кривичног законика налазимо израз:

„За лица неспособна за правне послове“. Ми бисмо се задржали на изразу „пословна способност“, јер је кратак и обухвата реч посао, а из Грађанског законика се види какви су то послови.

л) Место „правна лица“ узет је израз *ј у р и с т и ч к а* *л и ц а*, који се у новије време почео, у Србији, употребљавати и у правној књижевности. У наслову код § 42 стоји: „О јуристичким (правним) лицима“. Правно лице је синоним јуристичког лица и зашто ће нам, без потребе, страна реч? „Јуристичка“, ако комисија има нарочитога разлога да ту реч задржи, могла би доћи под заграду после „правна“, али ми не видимо да је то потребно. Правно лице је термин већ одавно усвојен у многим законима и правној науци (в. напр. § 68 Грађ. суд. пост., § 9 Закона о радњама, где је употребљен израз „правно лице“).

љ) У наслову код § 303 имамо *с к р б н и ш т в о* (старатељство). Речи: *скрбништво*, *скрбник*, *скрбљеник*, *опскрба* су, бар за нас лично, по себи антипатичне речи и не би их требало уносити у Законик. Ако би се остало при речи *скрбништво*, онда нека она дође под заграду а на прво место стави старатељство. Та се реч у Србији није никада чула, а старатељство, старалац су речи разумљиве и познате. *Скрбништву* приговарају и Лаза Урошевић (§§ 303 и 308), Данић и Марковић.

м) Г. Урошевић је код § 341 дао темељне разлоге противу речи *посед* а у корист речи „државина“ и „придржина“. Против те речи је и г. Марковић (Предавање стр. 10). Ми се њима придружујемо. Речи *поседник*, *велики поседник* означавају у правном саобраћају више сопственика и оне могу да изазивају пометњу између државине и сопствености. Вук за *Besitz* има само једну реч — државина, а *посед* по њему има друго значење а не означава државину. У страним законодавствима имамо само једну реч за државину и кратке дефиниције државине. § 854 немач. Г. з. дефинише државину: „*Der Besitz einer Sache wird durch die Erlangung der tatsächlichen Gewalt über die Sache erworben*“. Тако и § 919 швајц. Г. з.: „*Wer die Tatsächliche Gewalt über eine Sache hat, ist ihr Besitzer*“. Француски Г. з. има само једну реч *possession*. И у србијанском Г. з. (§ 198 и даље) имамо само реч државина. Мислимо да је ипак корисно употребити овде две речи, као што то и аустријски Г. з. чини, и то: државина, држалац за својинску државину, и придржина, придржник за државину (напр. закупца) код које не постоји *animus domini*, које је речи употребио г. Аранђеловић превodeћи у § 309 речи *Besitzer* и *Inhaber*. Речи *посед*, *поседовати* нису за препоруку ни стога, што су оне свакако у Предоснови родиле друге, у Србији потпуно непознате речи: доселост (одржај) — § 1392, досести — § 1396, доседати — § 1397, којима ми претпостављамо речи „одржај“, „одржати“, које одговарају државини.

н) У §§ 916, 1031, 1080, 1223 имамо реч напопреко (ђутуре). Ова реч нити је лепа нити нам изгледа да показује значење онога што се њома хоће да каже. Турску реч „ђутуре“ Вук преводи са „отсеком“, а Ђорђе Поповић са „све укупно“ (Ђорђе Поповић, Турске и друге источанске речи у нашем језику, 1884). Обе нам речи изгледају да су боље и требало би усвојити једну од њих.

њ) У наслову код § 1290 и даље употребљена је реч порук на прво место, а под заградом, на друго место, „јамац“. У § 113 грађ. с. пост. учињено је обрнуто и уместо „јамац“ речено „јемац“. У § 16 Стечајног закона употребљена је реч порук. У Србији се „порук“ не чује и зато смо мишљења да се реч јемац, коју, држимо, свако у земљи или већина разуме, метне на прво место, као што је то учињено у Грађ. суд. поступку. Од јемац се лакше прави неодређени начин (јемчити, зајемчити) него од порук. О речима порук, поручанство види Д-р Данић, поменути реферат, стр. 28, и Урошевић § 1290. Порук, ако мора бити, дошао би под заграду.

И у погледу интерпункције имали бисмо да учинимо неке примедбе. Нарочито се задржавамо на запети, знаку који се највише а од појединих разнолико употребљава. Неки је што мање употребљавају — пишу и више редова без запете, други је напротив међу и где не би требало. Ово друго налазимо у Предоснови. У Предоснови је постављено као неко правило да се пред свако „који“ ставља запета, а и пред „да“ она се често ставља без потребе. На многим местима запетом се прекида реченица без основаног разлога. Оваквом интерпункцијом не служе се иначе неки чланови комисије у својим књижевним радовима. Изнећемо више примера:

§ 35 *in fine* „може тражити и лице, које је било проглашено за умрло“. § 48 т. 2 „или по наредби органа, за то надлежних“. § 56 т. 1 „и одлучује у свима предметима, који нису пренесени на друге органе удружења“, и у тач 2 „не дирајући тиме у захтеве, који им припадају по постојећим уговорима“. § 459 ... не може другом уступити више права, него што сам има“. § 621 (наслов) „Форма изјаве, учињене пред судом“. § 735 (наслов) „... деца из брака, проглашеног неваљаним“. § 739 (наслов) „Законско право наслетства у погледу деце, поменуте у §§ ...“. § 757 „и без изречног назначења, да је то нужни део“, — и „може односити само на део, који премаша вредност нужног дела“. § 870 „осим случајева, одређених у законима“. § 888 „... не броји дан, у који се десио догађај, од кога почиње рок“. § 1038 „... трећем одређеном лицу препусти, да цену одреди“. § 1052 „... применити прописи, дати за откуп“. § 1255 „... или лица, потпуно лишена својевласти“. § 1362 „... примењивати прописи, постављени у § 891“ и т. д.

Комисија, која буде оценила примедбе у погледу терминологије, учињене са разних страна, и дефинитивно утврдила законску терминологију, требало би том приликом да се задржи и на интерпункцији и ову, по потреби, поправи и такође утврди.

2. — Одредбе у „Уводу“ Предоснове су недовољне. Мислимо да би добро било унети у Општа правила још и друге неке одредбе, имајући при томе у виду §§ 15 до 34 србијанског Г. з. То предлаже и г. Лаза Урошевић (Правосуђе 1936 стр. 178). Такве одредбе показале су се у пракси као корисне. Има правних случајева где суд у законнику нема специалног прописа на који би се директно позвао у својој одлуци и општа правила су му тада често добро дошла. На пример, у пракси је била веома zgodна и доста употребљавана одредба §-а 21 срб. Г. з. „Шта је ко дужан, оно дати мора. Ако неће, суд ће га приморати“. Овом одредбом је суд допуњавао или појачавао специалне одредбе, а неки пут се само на њу и позивао. Има и других добрих општих правила. Zгодна је одредба, која се не може метнути у специалне одредбе, § 32 „Ако двојица или више њих једнака права имају, морају се иста тако употребљавати, да једно поред другог и сва скупа у целости остати могу. Ако то није могуће, онда по количини једно другом треба да попусти; ако ли и тако не би могуће било, онда мање већем попустити мора.“ Општа правила су оправдана и са тога разлога, што се њима отклања понављање једнога прописа у разним правним материјама у Законнику. Истина, ми видимо да су у општим правилима оскудни, поред аустријског, и законици француски, немачки и швајцарски, али то не значи да ми не треба да усвојимо оно што је добро и на корист правосуђа, а имамо већ у својој земљи. Поред општих правила у србијанском Г. з., материјала би се за њих могло наћи и у црногорском Општем имовинском законнику (в. чл. 987 и даље).

3. — Одредбе међународног приватног права србијански законодавац је унео у Законик (§§ 5, 6, 44, 45, 46, 47, 48). Предоснова је то резервисала за закон о увођењу Грађ. законика у живот (§ 28 II став). Међународно прив. право је доста контроверзно, па се, где је оно у питању, у недостатку довољних законских одредаба, и пракса судска колеба. Ово треба имати у виду и судовима, колико је могуће, олакшати посао уносећи у Уводни закон најмаркантнија правила тога права.

4. — Одредбе §§ 29 и 30 су непотпуне. Предоснова говора само о крвном сродству и тазбини, међутим требало је споменути и духовно сродство (кумство), које сродство и православна црква и народ веома цене и осетљиви су у погледу њега, — као и сродство грађанско или по усвојењу. Духовно сродство је од важности код закључења брака; сродство по



усвојењу изједначаје усвојеника са рођеном децом усвојиоца и од важности је нарочито код наслетства (§ 223).

5. — Не можемо да се сложимо са одредбом § 31., по којој се под именом родитеља по правилу разумеју без разлике степена сви сродници у усходној, а под именом деца без разлике степена сви сродници у нисходној линији. Према народном схватању речи родитељи и деца и њиховој употреби у законима и летиратури, није логично ни потребно ширити њихово значење. То, без основа, само ствар компликује. У § 723 т. 1 стоји: „Његова (оставиоца) деца и њихово потомство. Речи „и њихово потомство“ требале би с погледом на § 31 да буду излишне, међутим пре је излишан § 31. У § 727 имамо „родитеље и њихове потомке“ и „оба родитеља“. У § 730 стоји: „Ако су родитељи оставиочеви умрли“ не оставивши потомака, прелази наследство на трећу линију, наиме на оставиочевог деда и бабу...“, — а осем тога налазе се и изрази „родитељи очеви“ и „родитељи материни“. Дакле, видимо да се поред „родитеља“ и „деце“ у правом смислу, и ако постоји § 31, нарочито именују други сродници. § 31 не налази оправдања ни у страном законодавству, а србијански законодавац га је елиминисао (в. гл. III О правима и дужностима родитеља и деце). Из многобројних изузетака од § 42 аустр. Г. з., који одговара § 31 Предоснове, које Stubenrauch наводи у примедби 1., види се непотребност те одредбе.

6. — У § 45 т. 2, а у „осталим својим понашањем“, реч понашањем заменили са „радом“, јер је у питању рад а не понашање (Benennen) органа.

7. — По § 67 и § 96 удружења и задужбине престају по сили закона и отварањем стечаја. Ово је веома строго. Зашто удружења и задужбине под стечајем не би могле постићи равнање и продужити своју правну егзистенцију, у интересу и јавном и приватном, као што то бива код трговачких друштава у случају стечаја. Закон својим одредбама треба да тежи томе да правна лица о којима је реч трају с погледом на њихову сврху, а не да престају тако брзо — самим отварањем стечаја. Зато би горе наведене одредбе требало ублажити.

8. — Према § 72 у вези § 99, ако у случају ликвидације удружења и задужбине има више ликвидатора, онда се за одлуке њихове тражи једногласност, уколико статут или скупштина што друго не одређују. Овде би требало предвидети и случај када статут и скупштина нису што друго одредили, а код ликвидатора нема сагласности у случају хитнога посла чије се свршавање не може одлагати.

9. — Требало би размислити да ли да се задржи одредба § 110 in fine: „Лицима, која су делимично лишена својевласности због душевне болести или слабоумности, треба пристанак (за брак) њиховог помоћника и

одобрење суда“. Зашто душевно болеснима и слабоумнима уопште допуштати брак на штету потомства, на штету расе, када се друге државе (напр. Немачка) напротив старају да браком здравих лица јачају своју расу, па се и у науци (еугеника) то питање расправља.

10. — По § 118, „Трајна неспособност за вршење брачне дужности јесте брачна сметња, ако је већ постојала у време склапања брака. Привремена неспособност или неспособност која је наступила тек за време трајања брака, па ма била и неизлечива, не може бити разлог, да се брак прогласи неваљаним. Ова је одредба одвећ строга. Она је потекла из моралних обзира, али у извесном случају, може бити строга, неправична. Каогод што треба спречавати лак и брз развод брака, тако исто не треба ни брак силом одржавати у снази и ако би му отпао сваки циљ. Због тога се, као и г. Аранђеловић не можемо да помиримо са принципом неразрешљивости брака у католичкој цркви (в. предавање г. Аранђеловића о бракоразводним узроцима, Архив 1937 стр. 111). Овде, код § 118, мислимо на случај где један брачни друг, било својом кривицом било без ње, несрећним случајем, услед болести или операције, у раним годинама брака постане трајно неспособним за вршење брачне дужности. Да такав брак закон ипак не сматра ништавним природно је, пошто та брачна сметња није постојала у време закључења брака, али не допустити никако развод брака у таквом случају нема довољно основа. Ако је наступила неспособност мужа, жена би за све време мужевљева живота била осуђена да не буде ни жена ни мати; да, далеко од циља брака, живи једним неприродним животом, чами и евентуално и греши. Исто тако и у случају неспособности женине живот мужа био би за увек поремећен. Са таквом ситуацијом брачни другови би се у старијим годинама још могли и да помире, али им не би требало убити младе године. То није ни у интересу њиховом ни друштва. Брак се заснива у одређеном циљу, и када је он, за увек, постао бесциљним, са разним неповољним последицама, онда чему он служи? Морални обзири не смеју ићи тако далеко да санкционишу оно што није правично. Овде законодавац има да оцени на којој је страни мање зло. Он не треба да допушта развод брака у случају који није тежи а у једној овако тешкој ситуацији за брачне другове да се оглуши. Несумњиво да страна која пати, ако воли свога друга, неће тако лако тражити развод брака, али закон не треба таквом тражењу да уопште затвори врата. Зато би, са наведених разлога, у § 118 требало предвидети да, по оцени суда, и брачна неспособност која је наступила за време брака, може бити разлог за развод брака, а нарочито ако је наступила у раним годинама брака.

11. — Данас је велики број бракова бесплодних — без деце. ТOME су једни од узрока и теже материјалне прилике а и комодитет брачних другова. Али се овде треба нарочито задржати на физичкој неспособности једнога брачног друга за оплођење односно рађање деце. Ове неспособности може бити и код жене, али је ње свакако несравњено више код мужева, јер мушкарци пре брака живе слободније, изложени венеричним болестима. § 32 Брачних правила српске православне цркве предвиђа да неспособност за само оплођење не чини брачну сметњу, али то може да важи као правило, од кога би требало учинити један изузетак. Има случајева да један брачни друг, особито ако је културнији, улазећи у брак зна унапред позитивно да не може имати деце, па то при склапању брака не саопштава своје будућем другу већ прикрије. Природно је да жена, већином, жели да буде мати, а узроком свога мужа она је тога лишена. Да је знала право стање, можда у такав брак не би ни ступила. Исто тако, на случај неспособности жене да буде мати, то би другу страну, да је знала, могло исто тако одредити да не ступа у брак. А, разуме се, да их има који би пристали на брак без деце, нарочито старија лица. Брачна дужност је не само полни сношај већ и рађање деце (§ 103). У случају о коме је реч, а пошто је склапање брака уговор, могла би да постоји у ствари обмана од стране једнога уговорача при закључењу уговора и противну страну требало би заштити од те обмане и такав случај унети у § 165 као разлог за развод брака. Таква одредба свакако ће се ретко применити онде где између брачних другова постоје истинске симпатије, али је и правично и у интересу и приватном и друштва да обмана никоме не користи. Истина, такав се случај теже доказује, али то није разлог да га законодавац не регулише. Право не треба укалупљавати у већ уобичајене норме, већ се закони морају управљати према стварном животу. Предложена одредба је правична и имала би свога моралног дејства. Нико не треба свесно да нарушава другог, нормалан породичан живот.

12. — § 219 предвиђа да се, ако је дете малолетно, усвојење може извршити само са пристанком брачног оца или, ако нема брачног оца, само са пристанком матере и штитника а с одобрењем суда. Ову одредбу треба поправити. Усвојеник све се више срођава са поочимом и помајком а отуђује од својих природних родитеља, нарочито ако је неко усвојен још као дете. Допустити могућност усвојења и без пристанка матере могло би у неком случају бити нечовечно одузимање детета од матере, грубо вређање осећања матере, која је дете родила и, у првом реду, однеговала. Овде није искључена ни шикана од стране мужа, нарочито када су његови брачни односи са женом поремећени. Србијански Г.з., који толико повлашћује мушкарца а запоставља женскиње,

ипак је овде према жени правичнији и савременији него Предоснова, јер по § 141 код усвојења и малолетном и пунолетном усвојенику потребан је пристанак „својих родитеља“ — дакле и матере. И у § 143 говори се о „родитељима“ — о једном и другом родитељу. И § 1747 немач. Г. з. предвиђа пристанак оба родитеља (Einwilligung der Eltern). Тако је и по швајцарском Г. з. (чл. 265). Чл. 348 фран. Г. з. (1. 19 juin 1923) то јасно регулише: „Sie la personne à adopter est mineure et a encore ses père et mère, ceux-ci doivent consentir l'un et l'autre à l'adoption“.

13 — По § 225 „правни однос између усвојιοца и усвојеника може бити раскинут само уговором између усвојιοца и усвојеника и оних његових потомака, на које се протеже учинак усвојења“. Тако је и по § 147 србијан. Г. з.. Овде имамо да приметимо, да се са том одредбом слажемо само као са једним правилом, али налазимо да је Предоснова требала да предвиди и изузетак од тога правила. § 225 ствара истина једну одређену ситуацију, јер, у интересу стабилности усвојења, онемогућава спорове за његов раскид, али овде треба размислити да ли не би требало ипак, бар у неким озбиљнијим стучајевима, допустити, изузетно, раскид усвојења на захтев једне стране, било усвојιοца било усвојеника. У Србији је било много спорова за раскид уговора о усвојењу. Највише је усвојења код земљорадника. Земљорадник изгуби децу или ова оду из родитељске куће, те он, особито у старим годинама, остане самохран или са незнатном радном снагом према величини свога имања. Да би дошао до радне снаге и потпоре у старости, он тада прибегава усвојењу и усвоји неко млађе лице, обично сродника, ожењено или које се потом ожени, и тако усвојιοчева кућа оживи. Али много се дешава да се усвојеник осили на имању, особито када је усвојилац стар, управља имањем како он хоће, гледа само интерес свој и своје породице, усвојιοца занемарује, запоставља и не поштује, лишава га његових најглавнијих потреба, грди, вређа, па и злоставља и бије. Усвојилац тражи заштите код општинске власти, ова интервенише, што још више заоштрава односе између њега и усвојеника. Напослетку води и редовну парницу за раскид уговора о усвојењу, али ту парницу губи с погледом на нераскидљивост усвојења по захтеву једне стране. У позније време прибегава се томе да усвојилац, редовном парницом, тражи да усвојеник као пунолетан, а који се по закону равна рођеном сину, изађе из његова — усвојιοчева имања, али и та парница траје и ствара све горе стање у кући. Треба само замислити очајну ситуацију усвојιοца. Имућан, он текао, прихватио као отац лице без имовине и учинио га бољим човеком, а то га лице, вређајући тешко морал, мучи на сваком кораку и загорчава живот. Могло би се рећи да се и рођено дете може изопачити

и иста недела чинити, али не треба губити из вида да код усвојења, које није крвно сродство већ сродство створено законом, морал и хуманитет играју велику улогу. И када је усвојеник, туђа кост како то народ вели, незахвалан, гази све моралне обзире према усвојоцу и ништи оно што је усвојење и изазвало, онда законодавац ту не може остати сасвим равнодушан, као што Предоснова чини. Требало би допустити раскид усвојења по једностраном тражењу бар у случајевима који грубо вређају морал. И поједина видна страна законодавства допуштају раскид усвојења и мимо уговора о раскиду, то јест на захтев једне стране. Тако чл. 370 Франц. Г. з. (L. 19 juin 1923) предвиђа: „La revocation de l'adoption peut, s'il est justifié de motifs très graves, être prononcée par le tribunal, sur la demande de l'adoptant ou sur celle de l'adopté.“ § 269 швајц. Г. з.: „Sie (die Kindesannahme) wird durch den Richter aufgehoben auf Begehren des angenommenen Kindes, wenn es wichtige Gründe geltend macht, und auf Begehren des Annehmenden, wenn er gegenüber dem Kinde einen Enterbungsgrund hat.“ И наш законодавац требало би да поступи по примеру страног законодавства, чиме би се отклониле наведене незгоде које се дешавају код усвојења. Ово би требало учинити у толико више, што по § 143 Србијан. Г. з. усвојење може бити и „са погодбом на неке услове“, док по § 217 Предоснове оно не може бити условно.

14. — Не знамо шта је разлог да су у § 238 прескочени дед и баба по матери односно штитништва и њима претпостављен најближи сродник, када и они као блиски сродници могу бити исти онакви пријатељи малолетнику као и дед и баба по оцу. То не одговара ни §-у 180, који говори о издржавању деце, а где се не обилазе дед и баба по матери. У прилог реченог могу се овде згодно навести чл. 17 Србијан. закона о старатељству и чл. 43 Уредбе о убрзању рада код судских и иследних власти.

15. — У § 245 говори се да ће штитник малолетника према његовом сталежу васпитати за корисног држављанина. Израз „према његовом сталежу нити је згодан нити потребан. И без тога се зна да се код васпитања обично нагиње своме сталежу, али то не бива увек. Могу материјалне прилике не допуштати да се малолетник васпита према своме вишем сталежу, и, обратно, наслеђство може бити од толике вредности да би посве неосновано било васпитавати малолетника према његовом нижем сталежу. Зато речи „према његовом сталежу“ или изоставити или их заменити ширим изразом „према његовим приликама.“

16. — Сентименталну реч сироче у §§ 258, 262, 263 и др. заменити са „малолетник“, која се реч већ употребљава у њима претходним и доцнијим §§-има. Сироче означава

више дете без родитеља или без егзистенције, а то није нормалан случај, правило. Дете које је изгубило оца још не мора бити сироче. Мати се о њему може даље старати и извести га на пут као што би и отац, да је жив, то учинио. У имућним кућама деца су добро збринута и нема основа да их законодавац назива сирочићима и да ту реч употребљава поред речи малолетник.

17. — По § 270, „Уопште у свима пословима, који не долазе у редовно обављање господарства и који су од веће важности, штитник не може ништа предузимати без судске дозволе“. Потом се у примерима наводи да он нарочито самовласно не може „никакво отуђење поверених му добара предузимати, ни какв уговор о закупу склопити. Ови примери, у којима је употребљена реч никакво и никакав, строге су одредбе и не слажу се са правом реченицом реченог §-а. Може бити питање о отуђењу сасвим незнатних добара или о ситним закупима, који спадају у редовно господарство и који нису од веће важности, те à contrario ту не би требало нарочитог одобрења, међутим ово би се одобрење ипак могло тражити с погледом на реч „никакав“. Зато би наведене примере требало довести боље у склад са првом реченицом, имајући при томе у виду вредност добра односно закупа. Примећујемо да се у § 270 употребљава и „сутска дозвола“ и „сутско одобрење“ и да би требало остати при једном изразу, боље другом.

18. — Исто тако, по § 271 штитник не може сам, без судске дозволе за то, примити ни какв у главницу малолетникову кад је ко враћа, Ова нам одредба изгледа одвећ строга, а особито ако се овде мисли на одобрење у сваком конкретном случају, јер нека главница може бити незнатна, те би се таквим одобрењем задавао посао и суду (предвиђа се чак и исплата главнице суду) и странкама. Овде би односно сутског одобрења могла да решава извесна, одређена вредност. То свакако захтева и ауторитет штитника. И г. Урошевић приговора овој законској одредби.

19. — Код престанка штитништва предвиђено је више случајева (§ 284 и даље). Не изгледа нам zgodно да се на прво место ставља смрт малолетника, већ је то требало доцније да дође. Обичан, нормалан случај престанка штитништва је пунолетство штићеника, па зашто на првом месту говорити о изузетку — смрти штићеника?

20. — У § 330 и др. имамо реч забележба. У Србији се уопште није чула реч забележба, прибележба, већ имамо речи белешка, бележење (Вук), забелешка, упис, убележавање и др. Због свога наставка забележба нам не изгледа да је у духу нашега језика. Боље су речи упис, забелешка. Г. Аранђеловић се служи речју „убележавање“ у преводу § 297а аустр. Г. с. У црногорском имов. закону (§ 215 и даље) налазимо

речи „прибиљежити“, „прибиљешка“. У србијан. Г. з. имамо: у књиге сутске уписати, увести, убаштинити (интабулирати), прибележити, прибелешка (§§ 297, 307, 309, 327, 328 и даље).

21. — У § 396 без наплате и уз наплату боље би било заменити са „без накнаде“ и „уз накнаду“, јер онај који, прибављајући ствар, даје противној страни њен еквивалент тиме не врши наплату већ даје накнаду. Осем тога, тај еквивалент не мора се састојати у плаћању, већ он може бити и у давању неке ствари или вршењу неке радње, посла. Оваква стилизација је згоднија с погледом и на већ речено о „наплатним уговорима“.

22. — У §§ 406, 408, 435, 704, 738, 894 и др. требало би реч *p r i d r ж а т и* заменити са „задржати“, јер придржати означава привремену, пролазну радњу, међутим у наведеним одредбама је реч о нечем сталном, те је друга реч тачнија. По Вуку, придржати значи мало држати, *ein wenig halten*.

23. — У § 420 став 2, после „Од блага“ *p р и п а д н е* заменити са „припада“ или „припашће“. Исто то поправити и у § 421 став 3.

24. — По § 438, „Ако когод својим материјалом на туђем земљишту без знања и воље власника зграду подигне, онда ова припада власнику земљишта. Поштени градилац може тражити накнаду нужних и корисних трошкова...“. Градилац је могао на једном малом туђем земљишту подићи, у висину, зграду од велике вредности. Зграда истина припада сопственику земљишта, али може бити случај да овај није у стању да те велике трошкове градиоцу исплати. Када су се некада код нас подизале мање грађевине, наведена одредба могла је још и да буде довољна, али су се данас прилике знатно измениле. А може бити и такав случај, да је сопственик у могућности да исплати трошкове али је грађевина таква да му она никако не треба напр. зграда је крпеж споља и изнутра и само ружи остало имање сопственика земљишта на истом месту. О оваквим случајевима требало би водити рачуна и с погледом на њих допунити § 438 и учинити га еластичнијим.

Да ове наше примедбе нису без основа, показује чл. 673 швајц. Г. з.: „Прелази ли вредност грађевине очевидно вредност земљишта, то може онај који се налази у доброј вери захтевати да се власништво на грађевини и земљишту уступи власнику материјала уз одмерену накнаду.“

25. — У § 459 реч *п р е д а т и* требало би заменити са *п р е н е т и* или *у с т у п и т и*, јер се једно право не предаје већ на другог преноси, другом уступа. Осем тога из овога §-а избацити реченицу: „Уопште нико не може другом уступити више права, него што сам има“, јер је ово у праву општа одредба која се не примењује само код права својине већ и код других права, и којој је место у општим одред-

бама. Или, ако би та реченица остала, онда исту одредбу унети и у Опште одредбе, због уступања других права (в. под 2).

26. — У § 475 употребљена је реч залагач, а у §§ 476 и 477 залогодавац. Требало би остати при једној речи, и то првој, јер је краћа и довољно исказује исти појам. Њу употребљава и г. Аранђеловић у преводу аустријског Г. з..

27. — У § 486 речи *дражба* била *замољена* заменити са „јавна продаја била тражена“, а *дражбовања* заменити са „надметања“. У црногорском имовин. законнику (чл. 180 и 181) имамо „јавну продају“ а не *дражбу*, а то исто вреди и за србијанско законодавство.

28. — Одредбе о „Служности становања“ — §§ 550 и 551 непотпуне су и требало би их допунити. Страна законодавства регулишу овде и питања: да ли је ова службеност преносива и наследна, колики је обим права становања а нарочито с погледом на породицу и друге укућане овлашћенога, каква се дилигенција тражи од овлашћенога. Види чл. 776 и даље швајц. Г. з.; чл. 625, 627, 628, 630 до 634 франц. Г. з. и § 1093 немач. Г. з.. То би се у Предоснови могло допунити у једној концизној одредби. Истина, у § 550 речено је: „Према овоме горе изложени прописи примениће се на правни однос између овлашћеника и власника“, али тиме ипак нису пречишћена сва речена питања, а што се може са мало труда учинити.

29. — У §§ 572 и 574 место „*пристоји*“ право наследства“ боље би било рећи *припада* право наследства. Реч „*пристоји*“ појављује се и у другим одредбама, напр. § 791 „којима *пристоји* нужни део“; § 797 „не *пристоји*... *никакав* даљи захтев“; § 818 „*посед* и *управљање*... *пристоји*“. Свуда би „*пристоји*“ требало заменити са *припада*. Право пре може неко имати, неком *припадати*, него *пристојати*. Реч *gebühren* у аустриском Г. з. значи и *припадати* и *пристојати*, и прву реч као тачнију и добро познату треба усвојити. И г. Аранђеловић у § 532 аустр. Г. з. *gebührt* преводи са *припада*.

30. — У § 574 стоји: „Поменуте три врсте права наследства могу и једна поред друге постојати тако, да једном наследнику *пристоји* сразмеран део заоставштине по последњој вољи, другој по уговору, а трећем по закону“. Ова одредба говори само о праву наследства разних лица а требало би, потпуности ради, рећи да ли и једно и исто лице може наследити по разним основама — разним врстама права наследства. То би требало решити с погледом на схватање Римског права: *nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere potest*. Stubenrauch (§ 534) вели да се такав случај несумњиво може замислити и наводи и пример. И

Предоснова би требала да регулише ово питање афирмативно.

31. — § 591 регулише: „Последња наредба, којом се поставља наследник, зове се тестаменат (опорука); ако су пак у њој само друге наредбе, зове се кодицил“. Са овом одредбом, која се ослања на Римско право, не слажемо се. Законске одредбе о законском (интестатском) наслеђивању допуна су наредба последње воље, другим речима, законско наслеђивање вреди као презумптивна воља завештаоца у колико овај није од њега у чему отступио, то јест последњом наредбом својом друкчије наредио. Зато тестаменат може садржавати и саме легате. Међутим, по Предоснови, таква последња наредба била би кодицил. Не треба за љубав аустријског и римског права спречавати оно што је корисно и природно и за шта говоре живот и правно осећање. Треба тежити развиту и еластичности правних установа. Видна страна законодавства постојање тестамената не условљавају наименовањем наследника. Чл. 967 франц. Г. з. садржи по овој ствари одредбу: „*Toute personne pourra disposer par testament, soit sous le titre d'institution d'heritier, soit sous le titre de legs, soit sous tout autre dénomination propre à manifester sa volonté*“. Baudry — Lacantinerie. Précis de droit civil, 1903, n. 543, коментаришући чл. 967, вели, да је у њему исказан систем који даје дејства вољи тестатора не водећи рачуна о формули којом се он послужио, и да је тиме укинута разлика допуштена Римским правом и у француским земљама писаног права између тестамената и кодицила. Дефиницију тестамената каква је у предоснови не налазимо ни у швајцарском Г. з. (в. чл. 481, 484, 486, 487), који и не употребљава реч тестаменат већ термин „*letztwillige Verfügungen*“. Њу не налазимо ни у немачком Г. з. (§ 1937 и даље). У прилог наведеног види и Жив. М. Перић, Наследно право (штампано као рукопис) стр. 29, Д-р Д. Аранђеловић, Наследно право стр. 50 и даље, Д-р Лазар Марковић, Наследно право, стр. 181. Мишљења смо, дакле, да би § 591 требало редиговати у смислу наведеног страног законодавства.

32. — Приликом конгреса правника Краљевине Југославије у Дубровнику 1932 било је више реферата по питању да ли у Грађански законик за Краљевину Југославију треба унети и приватни усмени тестамент као редован облик тестамената? Претежна већина референата, њих петорица, са разних подручја, изјаснила се негативно, а само један референт — референт за Словеначку г. Д-р Рудолф Сајовиц био је за то да се усмени тестамент усвоји и као један од редовних облика тестамената (види Споменица V главне скупштине конгреса правника Краљевине Југославије у Дубровнику, дана 7—9.-X.-1932, стр. 27 и даље). Као један од референата, референт за подручје Србије, ја сам изнео моти-

ве са којих је редован усмени тестаменат у Србији укинут законом од 24 маја 1911. Мотив се види из акта Министра правде од 4 децембра 1911 год. бр. 18.569, којим је пројекат тога закона упућен Државном савету на оцену и мишљење. Новелу су наине изазвале „злоупотребе са усменим тестаментима и оправдано незадовољство које се појављује у свима слојевима народа противу тих злоупотреба“. У мотивима се даље наводи: „да се задрже само оне форме тестамена које ће несумњиво заштитити права српских грађана од могуће отмице несавесних људи и које ће спречити многобројне и штетне парнице које се готово редовно отварају поводом смрти имућнијих лица“. Осем тога, као лично своје разлоге против усменог тестамена, навео сам, да власти постају све више народу приступачне; да се саобраћајна сретства све више развијају; да је у народу писменост све већа; да, на случај спора, ако суд уважи усмени тестаменат, ипак често остаје сенка сумње о истинитости или тачности његове садржине, пошто се он оснива на сведоцима; да судови у Србији нису приметили никакву незгоду отуда што је редовни усмени тестаменат укинут; и напоследку, да и страни законници: француски, немачки и швајцарски не предвиђају усмени тестаменат као редовну, већ само, у извесним случајевима, као изузетну форму тестамена.

И референт за подручје Црне горе г. Божићар С. Томовић у своме реферату (Споменица стр. 39) вели: „Усмени тестаменти нестају у народу, народ у њих нема више поверења, зато их свак избегава“.

Први референт по овом питању проф. Д-р Аранђеловић нарочито је истакао (Споменица стр. 8) да усмени тестаменат, доста често, нема потребне јасности, нарочито када му је садржина разноврсна и опширна, као што је има писмени тестаменат. Сведоци призвани односно присутни при овом тестаменту могу на разне начине схватити вољу тестаторову, а овај није у стању да их контролише. Последња воља поверена памћењу неколико особа као сведока изложена је свима опасностима којима подлежи човек, његово биће и његово сећање. Чак и кад је садржина тестамена сасвим проста и једноставна може се оно што се хтело, после извесног времена, утврдити само с муком и једва сигурно. А често сведоци могу и лажно посведочити вољу тестаменторову. Говорећи о новели србијанског Грађанског законика од 24 маја 1911, г. Аранђеловић (споменица стр. 9) даље наводи да су се тада за укидање усменог приватног тестамена као редовне форме тестамена изјаснили и пок. Андри Ђорђевић, професор грађанског права на ондашњој Великој школи у Београду, г. Живојин Перић и он — г. Аранђеловић.

На конгресу, у секцији, гласано је о двама предлозима резолуције. Један од њих био је предлог г. Д-ра Аранђеловића, који је гласио:

„Конгрес правника изражава жељу да се у Нови Грађански законик не уноси установа редовнога усменог теста-мента.

За случајеве кад је тестатору услед ванредних догађаја било немогућно да изјави своју последњу вољу у којој другој законом прописаној форми, допуштено је изјавити је усмено пред 2 способна сведока“.

Други је предлог учинио г. Д-р Сајовиц и он гласи:

„У нашем јединственом грађанском законуку нека се допусти као редовна форма усмена опорука. Та је ваљана, ако је опоручитељ јасно изрекао своју последњу вољу пред тројицом опоручних сведока, који су заједно присутни. Садржину усмене последње воље морају сва тројица сведока под присегом сугласно потврдити, али ако се који између њих не може више саслушати, довољна су остала двојица, — иначе је изјава последње воље неваљана“.

За предлог г. Д-ра Аранђеловића пало је 12, а за предлог г. Д-ра Сајовица 11 гласова. Они који су заступали мишљење да треба признати и усмен тестаменат, но са ограничењем да сведоци кроз кратко време на суду изјаве последњу вољу, уздржали су се од гласања“.

Са разлога, да један глас већине не би смео бити ме-родаван при решавању тако важних питања, Скупштина је, на предлог претседника секције г. Д-ра Јанка Жировника, једногласно решила да се обе резолуције приме само на знање и саопште влади уз препоруку нека између њих нађе компромисно решење (види Додатак Споменици Конгреса правника у Дубровнику 1932, стр. 12 и 22).

Предоснова је, у §§ 619 и 620, код овога питања остала потпуно при аустријском праву. У недостатку мотива са којих је то учињено — њих не износи г. Мауровић у своме Извештају о Предоснови —, можемо претпостављати да је Предоснова задржала приватни усмени тестаменат као редовну форму тестамената зато, што се комисија према плану свога рада што више држала аустријског Грађанског законика, а поједини чланови комисије могли су овде бити и под његовим утицајем, навикли на њега. На комисију су евентуално били од утицаја и пројекти чехословачког и мађарског Грађанског законика, који предвиђају редовни приватни усмени тестаменат, али су и те државе, раније у саставу Аустро-Угарске, могле бити под утицајем аустријског права. Други би разлог могао бити тај, да када се по Законику о грађанском парничном поступку правни посао *inter vivos* може доказивати сведоцима и суд њихове исказе оцењује по своме слободном уверењу, зашто се онда и усмени тестаменат, акт *mortis causa*, не би могао доказивати истим доказним средством и ово на исти начин ценити? Али лако је увидети да ту има разлике. Код послова *inter vivos* сведоци се,

по правилу, не призивају нарочито како би они, као присутни послу, могли доцније на случај потребе послужити као доказ о томе послу. Ту су сведоци обично лица која су, било по своме занимању било случајно, сазнала о правном послу, те су у могућности да о њему сведоче. Код усменог тестаментa напротив сведоци се, по правилу, претходно до-бављају; они улазе у форму тестаментa, једнога строго формалног акта. Овде може пре него код првих сведока да буде искушења и злоупотребе. Могу се нарочито тражити и такви сведоци који ће бити готови да, за новац или са другогa разлога, сведоче неистинито о тестаменту. Код тестаментa бива каткад разочарења међу сродницима. Догађа се да тестатор остави своју имовину даљем сроднику или не-сроднику, обилазећи ближегa сродника. Ближи сродник, преварен у очекивању и сматрајући се увређеним, особито ако је човек простији а заоставштина велика, гледа на све могуће начине, па и доцнијим усменим тестаментом, да писмени тестаменат обори. Доста је несавесних људи, а и морал данас пре опада него што расте, те је могућно инсценирати усмени тестаменат. Осем тога треба имати у виду да се по-слови међу живима, по правилу, не крију и брже ликвидирају, те је код њих вредност сведока лакше контролисати и истинитост или тачност њихових исказа побијати. Усмени тестаменат прави се брзо и лако, те се може у последњим часовима утицати на болесника, када је овај већ резигновао и постао апатичан, а такве махинације треба сузбијати. Неки наводе да и код писменог тестаментa може бити злоупотреба — фалзификата, али и то не говори довољно у прилог усменог тестаментa. Фалзификати писменог тестаментa су у пракси ретка ствар; више се воде спорови око тога да он по својој форми не би био уредан. Код усмених тестамената спорови су много чешћи. Усмени тестаменат се, прво, напада са разлога да се искази испитаних сведока не слажу и да према томе није утврђена садржина тестаментa, док је код писменог тестаментa несумњиво шта је тестатор рекао, написао. Осем тога, код усменог тестаментa често се удара и на то да су сведоци лажне. Против усменог тестаментa иде и то, да се оснива на једном несигурном доказу — сведоцима и да завешталац код њега нема оне сигурности као код писменог тестаментa да ће његова воља бити извршена, пошто исказе сведока таквогa тестаментa суд цени по сво-ме слободном уверењу, од чега зависи важност тестаментa.

Усмени тестаменат неки бране неписменошћу сељака, али ми мислимо да га и поред тога треба укинути као редовну форму тестаментa. И Србија је аграрна земља, са доста неписмености код сељака, па је ипак нашла оправданих разлога да такав тестаменат укине, јер је од њега било више штете него што би, с погледом на неписменост сељака,

он био користан и оправдан. Од времена када је то учињено прошло је 26 година и до данас, колико ми знамо, није се чуо протест што је приватни редовни усмени тестаменат укинут, а још мање је ко тражио да се он понова законом заведе. При решавању о усменом тестаменту, треба, поред странага законодавства, имати у виду и ово искуство са њим у Србији и тим се искуством користити.

Ако би се редовни усмени тестаменат укинуо, онда је логично укинути и приватни алогографски тестаменат пошто се и такав тестаменат, особито када је тестатор неписмен, у ствари оснива на сведоцима и може имати исте мане као и усмени тестаменат. Због тога измењени § 432 срб. Г. з., који говори о приватном алогографском тестаменту, предвиђа да ће такав тестаменат „важити само тако, ако га је завешталац лично предао судији за неспорна дела, односно његовом заступнику, или среском или градском судији и пред њим га или његовим писаром по прочитању признао за свој...“.

33. — И у одредбама о повлашћеним последњим наредбама Предоснова се држала текста аустријског Грађ. законика. Предоснова (§ 630 и даље) повлашћени усмени тестаменат допушта само на случај путовања по мору и у местима где куга или сличне епидемије владају. Међутим, овде је требало или, према предлогу резолуције учињеном од г. Аранђеловића, рећи само: „за случајеве кад је тестатору услед ванредних догађаја било немогућно да изјави своју последњу вољу у којој другој законом прописаној форми...“, — или ако се наводе поједини такви догађаји, онда је требало предвидети, и то као примера ради, и рат, поплаву и уопште такву спреченост саобраћаја због чега је завештаоцу било немогућно да редован тестаменат начини; даље, путовање аеропланом и другим средствима у ваздушном саобраћају, случај бродолома на реци, као и то где неко услед несрећног случаја или напрасне болести може набрзо да умре.

Предоснова је, даље, непотпуна и у томе, што у § 632 не предвиђа случајеве које налазимо у другим законодавствима, а наиме: случај када је завешталац оглашен за умрлог; случај када се по закону почетак рока (у Предоснови шестомесечног) о коме је реч одлаже или рок прекида; као и то, да ли повлашћени тестаменат вреди и по истеку тога рока ако завешталац од краја рока па све до своје смрти није био способан да прави тестаменат. Ово је боље предвидети него оставити судовима да они реше.

Требало би размислити да ли да се као повлашћени тестаменат усвоји тзв. општински тестаменат, који предвиђа § 2249 немачког Г. з., по коме се, у случају ако би било бојазни да ће неко лице умрети пре него што би прав-

љење тестамена пред судијом или бележником било могућно (што се записнички констатује), — тестаменат може начинити пред претседником општине, односно његовим замеником. Овакав тестаменат је нарочито згодан на селу у случају напрасне болести или у несрећном случају, где неко лице наскоро умире или је бојазан да ће умрети. Ту се тестаменат прави пред влашћу која је народу близу. Он је несумњиво од јаче вредности него усмени тестаменат пошто се прави уз учешће власти и у присуству два сведока. И чл. 985 француског Г. з. предвиђа, у извесном случају, изјављивање последње воље и пред органом општинским, у присуству два сведока. За усвајање општинскога тестамена као изузетног тестамена је и Д-р Лазар Марковић, Наследно право стр. 181.

34. — По последњем ставу § 739, усвојиоци немају законско право наслетства на заоставштину усвојеника; она иде по законском наслеђивању сродницима усвојеника. Ово нам не изгледа правично. Са оваквом одредбом не слажемо се и ако је налазимо у разним законима, као у аустријском (§ 756), немачком (§ 1759), швајцарском (чл. 465). Ово је питање на коме би се требало мало више задржати а не сматрати га, с погледом на друга законодавства, као једном за увек решено. Лишавање усвојиоца права наслеђивања усвојеника потиче отуда, да при усвајању не би било какве спекулације — користољубља усвојиоца на штету усвојеника, али ово, по нашем мишљењу, није ипак моменат који ствар решава. Усвајају се понајвише деца и то сиротнија. То се, по правилу, чини из хуманости а не користољубља. Многа се усвојења чине зато што се нема рођене деце. Дете имућно, у могућности да буде добро збринато, ретко ће бити усвојено. Код усвојења, ако се бојимо користољубља, треба имати у виду да дају своју реч и природни родитељи усвојеника, односно његов старалац, и власт. Нама бар нису познате такве злоупотребе код усвојења због којих би усвојиоца требало лишити свакога права наслеђивања усвојеника. А и да је био који такав случај, он би био изузетак, а законске одредбе се не доносе према изузетцима. Као што је већ било речи под 13, у Србији су честа усвојења на селу. Усвајају се већ одрасли млади људи зато што је усвојилац остао без породице, без радне снаге. Ту је, дакле, други мотив а не користољубље. Напротив, усвојеник пре искоришћује усвојиоца него овај њега. Усвојеник, знајући да ће он и његова породица бити озбиљна радна снага на имању усвојиоца, особито када је усвојилац стар, гледа да себе што боље осигура у праву наслетства имовине усвојичеве и ово питање регулисава уговором са усвојиоцем. Тај уговор обично добро узима усвојиоца, који пристаје на теже услове само да би се у невољи помогао.

Овде треба, даље, имати у виду да усвојеник одрасте и живи уз усвојиоца и све се више срођава са њиме и његовом породицом, док његова осећања у току времена поступно слабе према природним родитељима, особито када је неко усвојен још као дете. Усвојилац сматра усвојеника као да му је рођено дете и не дели га од рођене деце ако би ове имао, а усвојеник у усвојиоцу гледа правог родитеља. Код наслетства важну улогу игра ова узајамна афекција. Није правично да код законског наслеђивања усвојеника природни родитељи, а особито даљи крвни сродници његови, сасвим искључе усвојиоца и ако су се они такорећи у неку руку одрекли детета пристајући да оно иде под родитељску власт другога, да се други за њега брине, издржава и васпитава, да дете прими и туђе име и славу, и пристали да се оно срођава са туђом а одрођава од своје породице. Чак и у случају да је усвојеник своју и то знатну имовину у животу сам стекао, ипак код наслеђивања те имовине не би требало потпуно елиминисати усвојиоца, јер је овај, а не природни родитељ, тај који је усвојеника извео на пут и дао му могућности да привређује, тече. То је усвојиоца изложило трошковима. Осем тога усвојилац је, природно, у току времена могао много штошта дати — поклонити усвојенику, о чему се не даје признаница. Усвојеник по § 738 Предоснове наслеђује усвојиоца као и овога брачна деца и дели нужни (законски) део са брачном децом, а усвојилац да не наслеђује њега ниуколико? Законско право наслетства засновано је на узајамности наслеђивања и у овом случају, не би требало ићи толико далеко са једним изузетком. Треба замислити случај где је усвојеник провео свој век са усвојиоцем и његовом породицом, па на случај његове — усвојеника — смрти, која је жалост за усвојиоца и његове, долазе неки даљи сродници усвојеника, који су се за усвојеника врло мало или нимало интересовали, и као наследници односе из куће и последњу ствар његову. Природним родитељима не може се одрицати право наслеђивања свога детета — усвојеника, када усвојеник, по § 738, наслеђује и своје природне родитеље поред усвојиоца, али овде ипак треба имати моралних обзира према усвојиоцу. Ваља имати у виду да је природни родитељ уступио своје дете другом, да је усвојилац њему и његовом детету учинио једну велику услугу у животу и био детету фактички родитељ; и да, као што је већ речено, у ономе што природни родитељ наслеђује има и труда и новца усвојиоца. Према свему наведеном, изгледа нам да би и логично и право било решење: када усвојеник по закону наслеђује и усвојиоца и природне родитеље, онда би требало и усвојиоцу и природним родитељима признати право наслеђивања усвојеника, и то по пола, на равне делове. Овакву солуцију требало би усвојити и са разлога, што су да-

нас тешке прилике друштвене, због чега се и рађање деце у браку знатно ограничава или и сасвим избегава, а усвојење туђе деце још и пре, те усвојење у таквим околностима представља акт хуманости, акт доброга срца усвојιοца, а не каквих спекулација његових.

Србијански Г. з. већ је нешто правичнији према усвојιοцу. По § 410, у случају смрти усвојеника без деце и потомства, не само од усвојιοца наслеђено, већ и оно што сам прибави прелази на потомке усвојιοца. Ако ли ових нема, тековину и приплод усвојеника наслеђује родбину његова. Наслеђено пак добро од усвојιοца прелази на родбину овога а не на родбину усвојеника. Дакле, и ако не наслеђује усвојилац, наслеђује његово потомство, а евентуално, у ужем обиму, и даља родбина усвојιοца. Види и, делимично, сличне одредбе француског Г. з., ~~28~~ 357 и даље. И када се наша предложена правична солуција не би усвојила, ипак не би требало усвојιοца толико запоставити на корист природних родитеља и остале родбине усвојеника како то Предоснова чини. Требало би бар водити рачуна о потомству усвојιοца, које је односно наслеђивања усвојιοца изједначено са усвојеником. Између њих свакако има афекције и не може се истицати нека користољубива намера усвојιοца при усвојењу.

35. — У § 814 својих садеоника заменити са „осталих учесника“, јер у томе §-у као и у њему претходним и доцнијим одредбама употребљена је реч учесник, учесници. Осем тога страну реч легирати заменити са „завештати“. И у §§ 822, 827 и 839 садеоник заменити са учесник. У сваком случају не би требало употребљавати разне речи.

36. — У § 825 реч учинљив (tunlich), која се у Србији не чује и за коју нема ни потребе, могла би се заменити са „могућан“. У §§ 856 и 857 речи битне каквоће заменити са „битног својства“, што је више уобичајено. У § 902 став I речи правој каквоћи (посла) заменити са „правој природи“, јер се обично говори о природи а не о каквоћи посла. У § 868 став II говори се о природи уговора, док овде о каквоћи посла.

37. — § 829 гласи:

„(1) На материјалним деловима зграде, који се не могу сматрати као самосталне телесне ствари, као на пр. на појединим спратовима или просторијама једне исте зграде, није могућно стећи самостално власништво и у тој сврси издејствовати упис у јавној књизи.

(2) По наређењу овога законика и Закона о земљишним књигама просуђиваће се, у колико се могу на таквим деловима или просторијама зграда установити искључиво и за пренос прикладна права користовања.“

Питање о заједничкој својини по спратовима (Stockwerkseigentum) и појединим просторијама Предоснова је решила негативно. Са тиме се не слажемо. За повољно, афирмативно решење тога питања, код нас говори то, да би се тиме знатно сузбило претерано ширење градова у обиму, нарочито Београда као престонице, са кућерцима по периферији, јер би се учешћем више лица као сасопственика омогућило подизање већих зграда у центру или ближе центру града, са бољим хигијенским условима. Градови би се онда боље и лакше уређивали. Омогућило би се мање имућним грађанима да лакше дођу до непокретног имања, до свога стана ближе центру, што често и њихова професија захтева. Тиме би се олакшао и општински буџет, јер не би толико ницале нове улице као и разни захтеви њихових становника од општине. Мање би било великих зграда на периферији града на штету празних земљишта ближих центру. Овде можемо само да поздравимо чланак проф. г. др-а Милана Бартоша: „Питање реалне својине на зградама“, Архив 1933 стр. 395. Г. Бартош, износећи озбиљне разлоге, сматра да реалну својину категорички захтевају прешни интереси социалне и комуналне политике и, поред осталог, нарочито констатује да би реална својина решила проблем раздужења хипотекарних дужника. А колико је ово питање — он вели — важно и актуелно сваком је познато. Односно питања о реалној својини на зградама скрећемо пажњу комисији и на леп чланак „О заједничкој својини на зградама“ од архитекте г. Ивана М. Здравковића, *Tehnički list, organ udruženja jugoslovenskih inženjera i arhitekta*, od 31 januara 1936, br. 1 i 2, str. 26, у коме је чланку наведено старо и модерно право и дати разлози за решење овога питања и код нас. Повољно решење питања о коме је реч захтевају данашње прилике. Циљ се не би постизавао „искључивим и за пренос прикладним правима користовања...“ на деловима и просторијама зграда, о чему говори став 2 § 829.

38. — Редакција § 874 о заједничкој обвези не изгледа нам добра: „Ако два или више лица обећају неком исто право на ствар или прихватају од њега обећање таквог права, тражбина и друге деле се по начелима о заједници власништва“. Ово нити је за народ довољно јасно нити је уопште добра терминологија. Мислимо да би разумљивије а и тачније било рећи: „Ако два или више лица дугују некоме једну дељиву чинидбу или имају од некога једну дељиву чинидбу да траже...“ Чинидба је погоднији и шири појам од „права на ствар“. Овде би, држимо, било јасније када би се, с погледом на § 420 немач. Г. з., § 874 спојио са § 875 и дала оваква одредба: „Ако два или више лица дугују некоме једну дељиву чинидбу или имају од некога једну дељиву чинидбу да траже,

сваки садужник одговара за свој део обвезе а сваки је саверовник само за свој део тражбине овлашћен. У сумњи узима се да су делови једнаки.“ Према овоме исправити и § 876.

Предоснова, даље, код заједничке обвезе која има за предмет дељиву ствар не предвиђа у § 875 случај када један од садужника не може да испуни свој део обвезе. Србијански законодавац је био нашао за потребно да, накнадно, законодавним решењем од 7 октобра 1846 (Збор. III стр. 140) код § 545, нарочито објасни да садужник који је испунио свој део заједничке обвезе тиме још није ослобођен одговорности према повериоцу, већ за остале делове заједничке обвезе, док они сви не буду испуњени, „остаје обвезан као јемац, у смислу § 829“.

39. — У § 876 речи: он може настојавати, да се сви саверовници сложе, или тражити, да се ствар чува код суда — боље би било заменити са „он може тражити да се сви саверовници сложе или да се ствар чува код суда“, јер се овим избегава понављање, а реч тражити је одређенија него настојавати.

40. — § 877, прва реченица гласи: „Ако више лица обећају нераздељно једну исту целину на такав начин, да се један за све а сви за једнога изрично обавезују, свако поједино лице одговара за целину. Ово није згодна дефиниција солидарне обвезе. „Обећају нераздељно једну исту целину“ није у Србији уобичајен правни израз и може и народу бити неразумљив. Боља би, с погледом на § 143 швајц. облигац. права, била редакција: „Солидарна обвеза више дужника постоји када се садужници, изречно, обвезу веровнику да ће му сваки поједини од њих, један за све а сви за једнога, одговорати недељиво за испуњење целог дуга“.

Реч за остатак у последњој реченици истог §-а заменити са „остатак“, која је реч краћа и више у употреби а исто значи.

Према већ реченом, требало би у § 878 изменити и дефиницију активне солидарности и стилизовати је овако: „Солидарна тражбина више веровника постоји када се неки дужник обвезе неколицини лица тако, да ће сваком поједином од њих одговорити недељиво за целу тражбину. Дужник мора испунити целу обвезу према ономе саверовнику који то први затражи, а дотле он има право избора“.

41. — У одредбама о уветима (§§ 883—886) могло би се решити и у науци спорно питање о повратном дејству увета, а евентуално унети и још која корисна одредба из страног законодавства (в. Д-р Лазар Марковић, Грађанско право књ. I, 1927, стр. 261).

42. — У § 885 реч прописан (у уговору) треба заменити са „предвиђен“, јер прописати се може само у писменом уговору.

43. — По § 894, капара се, осем случаја када је нарочито друкчије уговорено, сматра „као знак, да је уговор склопљен, и ли као обезбеђење, да ће се испунити“. Боље би било реч „или“ заменити са „и“ пошто је то одређеније, јер капара, ако није друкчије уговорено, треба да буде знак и о једном и о другом. Код грађана је много раширено мишљење да је капара једино знак да је уговор закључен а да се од уговора може одустати само ако се дата капара „прежали“. Ово се догађа нарочито код закупа, где грађани олако напуштају узети и капарисани стан и траже други. Они то чине једнострано сматрајући да је ствар потпуно у реду када, и против воље закуподавца, дигну руке од капаре. Ово често ствара незгоде закуподавцима, о чему би законодавац требао да поведе рачуна.

44. — У § 900 „поштенем промету“ боље би било заменити са „поштенем саобраћају“, јер ствари могу бити у промету, а уговорачи у узајамном саобраћају, о чему последњем је овде реч. Израз „поштен саобраћај“ употребио је и г. Аранђеловић у преводу § 914 аустр. Г. з.

45. — У § 902 став 2, као и § 917, „на супрот ставити (entgegensetzen) приговор“ заменити са „истаћи“ или „учинити“ приговор, јер ово више одговара нашем језику а и краће је.

46. — У § 907 израз „остаје нетакнут захтев на накнаду штете“, који у Србији није уобичајен, заменити бољим изразом „не губи се право на накнаду штете“.

47. — Наслов код § 921 гласи: Отштета због прикрате (оштећења) преко половине“. О „прикрати преко половине“ говори се и у §§ 1328 и 1416. Овај израз је превод немачког израза „Verkürzung über die Hälfte“ у наслову код § 934 аустр. Г. з. Он нити је леп нити довољно одређен. Лепши је и разумљивији у Србији већ одомаћени термин „оштећење преко половине“ и њега би требало усвојити. Аустријски Г. з. има и бољи израз „Verletzung über die Hälfte“ у §§ 1386 и 1416. Г. Аранђеловић у преводу овде наведених одредаба аустриског Г. з. употребљава свуда израз „оштећење преко половине“, а за њега је и г. Урошевић. У §§ 859 и 937 србијан. Г. з. имамо такође „оштећење преко половине“. И Предоснова употребљава и реч „оштећење“ али на друго место, под заградом, док је ту реч требало задржати а „прикрате“ изоставити.

48. — По § 930, за ваљаност уговора о даривању без предаје ствари тражи се јавнобележнички акт. § 518 немач. Г. з. тражи сутску или бележничку потврду обећања дара. Чл. 243 швајц. о. п. захтева, као правило,

„schriftliche Form“, а само када су непокретна имања или стварна права на овима предмет даривања потребна је јавна исправа (öffentliche Beurkundung). Аустријски Г. з. (§943) тражи само „писмену исправу“. Исто тако и србијански Г. з. (§ 564) тражи „писмени достоверни доказ“. Овде се пре свега има приметити да јавног бележника нема свуда, а и када би га било, зашто не би могле бити надлежне и неке друге власти које исправе потврђују? Немачки Г. з. предвиђа и судску власт и бележника. Али мислимо да нема ни потребе овде тражити јавну исправу када закон допушта приватну исправу за друге крупне правне послове, па и за тестаменат.

49. — По § 984 камате на доспеле утужене камате могу се тражити од дана када је тужба достављена туженику. Одређеније и правичније је рећи „од дана када је тужба суду дата“, као што то предвиђа § 604 србијан. Г. з., јер је довољно да је доспела камата утужена а неосновано би било да поверилац губи камату на неплаћену доспелу камату за време од дана дате тужбе суду па до њене доставе туженику, која достава може у неком случају да буде отежана. Иста примедба вреди и односно § 986. И код прекида застарелости тужбом (§ 945 срб. Г. з.) стална је пракса србијанских судова да тај прекид наступа онога дана када је тужба суду предата а не дана када је она туженику достављена. Ако би се код прекида застарелости усвојило противно мишљење, могло би односно рока за прекид застарелости бити ризично за тужиоца, јер овај не може унапред знати кога ће дана тужба бити туженику предата.

50. — Одредба § 988 о уговору о опуномоћавању није добро стилизована речима: Уговор о опуномоћавању зове се онај уговор, којим ко узима на себе наложен посао да га за другога отпавља. Боље би било, као што г. Урошевић предлаже код § 988, у дефиницији опуномоћавања истаћи на прво место као елеменат овога уговора давање власти, овлашћивање, што претходи обвези пуномоћника. Зато смо пре за дефиницију г. Урошевића: „Уговор о опуномоћавању зове се онај уговор којим ко добија власт да наложени му посао за другога пуноважно изврши“. Овлашћење се изречно истиче и у § 609 срб. Г. з. и чл. 1984 франц. Г. з., а то се види и из § 164 немач. Г. з. и чл. 458 и даље швајц. о. п. Само бисмо ми у ту дефиницију, пошто се за уговор тражи сагласност воља, а с погледом на чл. 1984 франц. Г. з. („Le contrat ne se forme que par l'acceptation du mandataire“), — после „добија власт“ додали „и обвезује се“, те су тиме потпуније истакнути елементи уговора. Даље примећујемо да у § 988, ако би његова редакција остала, није тачно речено „посао... за другога отпавља“. „Отпавља“ значи више трајну радњу, а то код опуномоћавања није увек случај. Посао се,

по правилу, врши, извршује, а, изузетно, отправља. И у § 993 речи да око посла настоји требало би заменити са „да посао изврши (или уради), јер пуномоћник не настоји око посла већ овај врши. Исто тако и у § 1004 речи „послови склопљени (у границама пуномоћја) заменити са „послови извршени“, јер се послови не склапају већ врше, извршују, закључују. Ова последња реч је нарочито у употреби код трговачких послова.

51. — § 992 предвиђа да предметом посебних пуномоћја могу бити само судски или само извансудски послови уопште или поједини послови судске или извансудске врсте. Ову би реченицу требало изоставити, јер нема потребе за овакву деобу послова као предмета пуномоћства. Има појединих послова који се обављају уз учешће више власти а има и послова исте врсте који се чине код разних власти, као на пр. примање новца и новчаних вредности (§ 994). Треба тежити томе да се не гомилају разна, одвојена пуномоћства и тиме без стварне потребе грађанима ствара посао и трошак. У Србији се, по правилу, издавало једно пуномоћство за послове не само код судова већ и код свију других власти, и нико није ту видео какве незгоде. И код најспецијалнијих пуномоћстава, напр. за примање или одбијање наслетства, у Србији властодавци су у пуномоћству тај посао специјално означавали, па су после тога, у истом пуномоћству а у засебном одељку, давали пуномоћнику и опште пуномоћство за друге разне послове, како код сутских тако и других власти, и судови су такво пуномоћство примали и поред одредбе § 614 срб. Г. з. § 1008 аустр. Г. з., који говори о посебним пуномоћствима а коме одговара § 994 Предоснове, има *in fine* једну корисну одредбу, коју у Предоснови није требало изоставити, а која гласи: „Општа, па баш и неограничена пуномоћства, у овим случајевима довољна су само онда ако је врста посла у пуномоћству изражена“. Треба избегавати формалности без којих се може бити а које само отежавају послове и грађанима давати што више слободе и омогућавати брже и јефтиније свршавање послова.

52. — Предоснова је усвојила термин *куповни уговор*. Изгледа нам да је боље и више у духу нашега језика „уговор куповине“, као што је г. Аранђеловић превео *Kaufvertrag*, или „уговор о куповини“, како предлаже г. Урошевић (в. код § 1035). У Предоснови се код других уговора каже напр. уговор о послузи (посуди), а не послужни (посудни) уговор; уговор о зајму, а не зајмски уговор; уговор о размени (промени), а не разменски (променски) уговор итд.

Предоснова, даље, поред речи „куповина“ употребљава и реч *купња*. Иако ову реч налазимо и код Вука, у Србији она није уобичајена већ је реч *куповина* одомаћена и у за-

конима, и у правној науци, и у правном саобраћају, а и свакоме је добро позната, те при њој треба остати. И г. Урошевић реч „купња“ замењује са „куповина“.

53. — У § 1048 израз продаја са придржајем бољег купца заменити, по преводу г. Аранђеловићевом §-а 1067 аустр. Г. з., са „продаја са задржавањем права да се нађе бољи купац“. Не придржава се бољи купац већ право на бољег купца, право да се нађе бољи купац. Реч придржај се без потребе у § 1048 много понавља, противно тексту аустр. Г. з.. Било би боље да се придржај уопште замени са „задржавање права“, као што то г. Аранђеловић и Урошевић замењују, а који је израз и србијански Г. з. усвојио (§§ 661, 663, 664).

54. — Према § 1049, предмет права откупа је само непокретна ствар. Тако је и по § 1070 аустр. Г. з.. Мислимо да ово није основано и да би задржавање права на откуп требало допустити и код покретних ствари, јер нека покретна ствар може бити од велике новчане вредности или јако омиљена продавцу, те овај, отуђујући ствар у невољи, може имати нарочитог интереса да ствар себи ипак сачува — да је од купца доцније откупи. Нема разлога са кога таква погодба не би била по закону допуштена. Право откупа не ограничавају само на непокретности ни други законици (в. чл. 1659 француског, § 497 немачког и § 661 србијанског Г. з.).

55. — § 1057 је непотпун. У њему се не каже како ће у случају јавне продаје ствари овлашћеник вршити своје право прекупа у року од месец дана откад је обавештен о дозволи дражбе. По § 1058, у случају вансутске продаје овлашћеник мора платити потпуну цену коју је трећи понудио, ако није друкчије уговорено, међутим код сутске продаје ништа се не говори о томе како се врши прекуп, а то је требало нарочито рећи, јер код такве продаје овлашћеник пре продаје и не зна колика ће бити продајна цена. У § 1076 аустр. Г. з. предвиђено је јасно да, у случају сутске продаје ствари оптерећене правом прекупа, ово право има само то значење да се овлашћеник, чије је право уписано у јавне књиге, мора на продају нарочито позвати. Предоснова, дакле, даје једну нејасну одредбу, а законодавац треба да се труди да буде што одређенији.

56. — § 1104 даје дефиницију уговора о служби и уговора о делу, а наиме: „Кад се ко за извесно време обавезе чинити коме службу, настaje уговор о служби; кад ко предузме израду каквог дела за наплату, настаје уговор о делу. Ова дефиниција је непотпуна, јер према њој изгледа да се само израда каквог дела преузима за наплату, међутим и служба се врши, по правилу, за наплату, те је и код уговора о служби требало то рећи, или употребити реч „наплату“ само је-

данпут а да се односи на оба уговора, као што је то учињено у § 706 србијан. Г. з. У прилог ове примедбе наводимо и §§ 611 и 631 немач. Г. з. и чл. 319 и 363 швајц. облиг. права. Даље примећујемо, да је израз „за наплату“ посве неподесан и требало би га заменити са „за награду“ као што је у реченој одредби србијанског Г. з. и као што и г. Урошевић чини. У немачком и швајцарском праву имамо Vergütung и Lohn, а то је накнада, награда, плата, а не наплата. Незгодна је исто тако реч ненаплатност у § 1105, који гласи: „Ако у уговору није одређена наплата, а није углављена ни ненаплативост, сматра се, да је углављена примерена наплата“. Бољи је г. Аранђеловића превод § 1152 аустр. Г. з.: „Ако у уговору није одређена награда, а није ни бесплатност уговорена, онда се сматра да је уговорена одмерена награда“. У § 1107 став 1 се вели: „наплата ће се дати по учињеној служби“. Наплата се може да тражи, врши, а не да даје. Нико не каже раднику: уради ми то и то, па ћу ти дати наплату, већ уради, па да ти платим, дам награду. У § 1111 стоји: „...давати..., поред новчаних наплата (место поред плате у новцу) потребну исхрану...“ Све ово није добра терминологија, као ни „наплатни уговори“ (бр. 1, под ђ), и требало би је поправити како у наведеном тако и другим, даљим одредбама XXVII поглавља.

57. — § 1115 став 3 предвиђа да службени однос, уговорен док буде једно лице у животу или за време дуже од пет година, може службопримац по протеку пет година раскинути, држећи се отказног рока од шест месеци. Мислимо да би ово право отказа требало дати и службодавцу, јер и код њега може бити оправданог интереса као и код службопримца да службени однос раскине, и не знамо који је разлог да се он овде запоставља службопримцу, када се то не чини у другим случајевима о којима говоре § 1115 и следећи §§-и, а § 1119 поставља правило да отказни рок мора увек за обе стране бити једнак.

58. — У § 1140, прва реченица је незгодно стилизована, јер се не говори „учини делање“, а осем тога у тој реченици од два реда имамо трипут реч то. Боље би било рећи: „Онај који је, са знањем, шта дао да би се учинило што немогућно или недопуштено, не може дато натраг тражити“. Исто тако, и трећу реченицу става 1 требало би боље редиговати.

59. — § 1142 даје дефиницију друштва (ортаклука) за привређивање: Када се два или више лица сложе на то, да само свој труд или и своје ствари ради заједничке користи сједине, оснива се тиме уговор о друштву за заједничко привређивање. Уговор се не оснива, оснива се друштво. Боље би било § 1142 редиговати овако: „Уговор о друштву (ортаклуку) за заједничко привређивање јесте спора-

зум два или више лица да сједине или само свој труд или и своје ствари ради заједничке тековине“.

60. — По § 1145, „уговори о друштву, који се односе само на садашњу или само на будућу имовину, нису ваљани, ако добро, унесено од чланова друштва, није уредно побележено и описано у пописнику, који морају чланови потписати“. Добра, нарочито ако нису многобројна, могу бити тачно пописана и у самом уговору, као што се то обично и чини, те је засебан пописник у многим случајевима излишан. Ако би се овде мислило на пописник као засебан акт, згодније би било рећи: „није уредно описано у самом уговору или у засебном пописнику, који пописник морају чланови потписати“.

61. — По § 1187, ако се мираз састоји у готовом новцу или потрошним стварима, мужу припада потпуно власништво, а ако се он састоји у уступљеним тражбинама, муж постаје веровник. То налазимо и у другим законодавствима. Ми се не можемо да помиримо са оваквом одредбом. Она је несавремена и за жену опасна; може се рећи да улази у ред оних одредаба које неправично погоршавају правни положај жене у нашем законодавству. Жена не даје мужу мираз на зајам. Закон треба жену, с погледом на њене способности и дух времена, да што више изједначава са мушкима. Жене су већином штедљиве у погледу своје имовине и чувају оно што је њихово. Ако остану удове, оне свој новац троше најпре на децу и старају се да ову изведу на пут, да им оца замене. И као зреле девојке чувају оно што је њихово и што им може служити као мираз. У браку, жене теже томе да се њихов мираз, који се најчешће састоји у новцу, сачува и да се он крњи или и потроши само у случају стварне велике потребе, као што је школовање деце, боље удомљење деце, тешка болест, озбиљна операција и друго. Доста је да муж ужива мираз, јер то брачни трошкови захтевају. И ту би могло бити питања, да ли би мужу требало то право признати неограничено када је мираз велики и приходи од њега несразмерно премашују потребе издатака у браку, брачне трошкове. Зашто да се муж као сопственик мираза евентуално са овим галантира на штету жене, па и деце. Рећи ће се, па муж одговара за мираз својом имовином! А шта ће бити ако муж има слабо имовине или се због мираза и оженио? Шта тек да говоримо о хохштаплерима, који, и то брзо, упропасте мираз својим женама? Муж може да има доста времена да новац потроши док би се жена решила да код власти тражи заштите. Закон треба да се прилагођава духу времена и оном што је основано и правично, а не да још даје агију лакомисленим мужевима да лако потроше женин мираз заклањајући се за то како је он по закону његова својина и да он за њега жени одговара. Да Предоснова даје

овакво право мужу у погледу мираза несавремено је у толико више, кад она — што се има само поздравити — не лишава жену пословне способности и тиме, по примеру стразнога законодавства, знатно побољшава њен правни положај у браку. Осем тога мужевља власт, по Предоснови (§§ 148 и 149), није толико широка нити сврха брака захтева да мироз у новцу прелази у својину мужевљу (в. д-р Драгољуб Аранђеловић, „Реформа пословне способности удате жене по француском и нашем грађанском законикѹ“, Архив 1934 бр. 2).

62. — § 1218 предвиђа: „Поштене и иначе допуштене опкладе обавезују, уколико је углављена цена била не само обећана, већ одиста плаћена или дата на чување. Судским се путем цена не може тражити“. Овде би речи „Поштене и иначе“ требало избацити, јер је „допуштена опклада“ довољно. Непоштена опклада не може бити допуштена. § 793 србијан. Г. з. употребљава израз: „При опклади, која може само о дозвољеној ствари бити“. Реченица „Судским се путем цена не може тражити“ није згодна стилизација, јер овако засебна реченица има значење да се цена не може уопште сутским путем тражити, што није у складу са претходном реченицом, јер када опклада обвезује, онда она треба да је и тужбом санкционисана, на случај напр. да је трећи коме је цена положена ову не би хтео издати овлашћеном лицу. Боље би било после речи „на чување“ ставити тачку и запету, па додати: „иначе се сутским путем цена не може тражити“. У срб. Г. з. употребљен је израз: „иначе на суду нема силе и важности“.

63. — Код куповине наслетства (§ 1224 и даље) требало би рећи што и о томе, да ли се куповина односи и на породичне папире и породичне слике, јер то, нарочито ако је у питању заоставштина књижевника или политичких личности, може имати своју велику вредност а и да буду деликатна ствар за породицу. § 2373 немачког Г. з. регулише да се, у сумњи, сматра да породичне хартије и слике нису такође продате.

64. — § 1240 даје дефиницију штете: „Штета се назива сваки квар, нанесен неком у његовој имовини, његовим правима или његовој особи“. Реч квар је овде незгодна, јер се по већ уобичајеној правној терминологији правима и лицу не наноси квар већ повреда, а ова се реч може употребити и за имовину, јер ће се свакако пре рећи повредио него ли покварио чију имовину.

У § 1252 речи не одговара за квар боље је заменити са „не одговара за штету“.

65. — Код накнаде штете Предоснова је усвојила принцип кривице, који данас преовлађује у законодавствима.

Исти је принцип усвојен и у србијанском Г. з. Али у овоме закону има једна одредба које у Предоснови нема и корисно би било у ову унети, а то је § 801, који расправља питање на коме је терет доказивања кривице штетникове, да ли на штетнику или на оштећеном, а који § гласи: „Од наплате учињене штете само се ко онда ослободити може, ако докаже, да се штета није његовом кривицом, но се случајно догодила“. Од оштећеног је довољно да докаже да је штетник учинио радњу или нерадњу због које је штета настала, и онда се претпоставља да има кривице штетникове што је ту радњу, намерно или из непажње извршио. Овако је и схватање народа, јер се не може тражити од оштећеног, који је доказао да је и чијом радњом или нерадњом оштећен, да поред тога још доказује да је оштећеник за то крив. То би оштећеном у неком случају било и немогућно учинити, те би, неправично, остао без накнаде, пошто је воља штетникова нешто невидљиво. Природније је да се онај који је штету причинио, па је то, његовим признањем или иначе, доказано, брани како ту нема његове кривице, ово у толико више што код штете, по правилу, има кривице штетникове, те се претпоставка о кривици његовој чини према правилу а не према изузетку од правила. Одредба § 1245 Предоснове о доказивању није довољна (в. Д-р Драг. Аранђеловић, О одговорности за накнаду штете, 1924, стр. 23).

66. — У § 1275 став 1, где се говори о накнади штете при повредама тела, предвиђа се: „... а ако за привређивање постане неспособно, (накнадиће) и ону зараду, које ће се повређени у будуће лишити“. Израз „ако за привређивање постане неспособно“ може се разумети као да је ту реч о потпуној неспособности и као да Предоснова овде има у виду тај случај, међутим неспособност за привређивање може бити и делимична, па и незнатна, а може се у току времена и мењати, од чега зависи и величина измакле зараде. Зато би, потпуније редакције ради, добро било после речи „постане“ додати „сасвим или делимично“.

67. — Када се по § 1288 трећи може обвезати веровнику за дужника преузимањем дуга као једини платац, даље као садужник, и најзад као јемац (порук), онда држећи се тога реда § 1291, који говори о садужнику, треба да дође пре § 1290, који говори о јемцу. Ово у толико више, што § 1291 чини један прекид у одредбама о јемству пре и после њега.

У § 1290 избрисати други став. Када обвеза главног дужника може бити и усмена, јер се ни у првом ставу тога §-а ни иначе за њену правну важност не тражи исправа, онда зашто тражити да уговор о јемству буде писмен? Прече је да странке имају слободе у погледу форме уговора и да се олакшава правни саобраћај, него бојазан од лакоумног примања гаранција што је мотив тој одредби (Maurović, Izvješćaj

§ 1290). Ко је лакоуман, он ће олако дати и писмену гаранцију. Доста је оних који лако, без много размишљања, потписују другима менице, примајући тиме на себе једну самосталну, солидарну обвезу а не споредну каква је обвеза јемца.

68. — Термин правна помагала у § 1300 у Србији није уобичајен у правној терминологији и правном саобраћају, а и иначе не изгледа добар, јер је неодређен и више лајички, и требало би га другим заменити, а наиме са бољим изразом „доказна сретства“, који је израз употребио г. Аранђеловић у преводу §-а 1358 аустр. Г. з. а за који је и г. Урошевић. Behelf значи и сретство и Rechtsbehelfe може се превести са правна сретства или са доказна сретства.

69. — У § 1306 речи „у утеривању (Eintreiben) дуга“ заменити са „у наплати дуга“. Иста примедба вреди и односно §§ 1340 и 1374. У овом последњем §-у употребљена је реч „наплата“ али под заградом.

70. — § 1323 стилизован је: „Ко обавезанику с његовим привољењем ненаплатно отступи какво неоспорено или сумњиво право, тај чини даривање (§ 926)“. Овај § је скуп нетачних речи, на штету језика и Предоснове. Према раније већ реченом, нису добре речи ни обавезаник, ни привољење, ни ненаплатно, а не каже се нити је јасно ни отступа право, јер се право не отступа, већ уступа, преноси, од права се одустаје или одриче у корист нечију. Г. Урошевић отступи замењује са уступи. Г. Аранђеловић (§ 1381 аустр. Г. з.) erläßt преводи са „опрости“. Erlassen се у речницима преводи са опростити, отпустити, ослободити. § 854 срб. Г. з. говори о уступљеном или поклоњеном праву. Ми бисмо, ако хоћемо да се више држимо текста аустријског Г. з., рекли: Ко се према обвезаном лицу са његовим пристанком одрекне каквог неоспореног или сумњивог права, не тражећи за то накнаде, тиме чини дар“.

71. — У § 1360 реч Алименти (износи издржања) изоставити као страну и непотребну, а ако би било нарочита разлога да она остане, онда је метнути у заграду.

72. — У § 1370 in fine страну реч амортизација ставити под заграду после наше речи „поништај“, која је неосновано стављена под заграду.

73. — Депоновање ствари код суда ради исплате дуга имамо у пракси веома често и оно је важна ствар. О томе су опширније одредбе у другим законодавствима док је у Предоснови само једна — § 1367. Њих је више и у србијанском Г. з.. Предоснова је требала бар да реши питање: да ли депонент има право узети натраг депозит или не, и ако има, онда до кога тренутка он то право може вршити? Осем тога корисно је предвидети шта бива када поверилац не подигне депозит у одређеном времену или уопште неће да га прими

74. — Наслов четвртог поглавља гласи *О доселости* (одржају) и застари. Као што смо под *1* м већ напоменули, реч „доселост“ (досести, доседавати) је још незгоднија него „посед“. Она је скована од стране речи и у Србији се не говори нити је ко употребљава у правној терминологији. Ова реч шкоди и нашем језику а и Предоснови Боља је реч, под заградом, одржај, којом се служи Богишић (в. чл. 845 Општег имовин. зак. за Црну Гору) и која је несумњиво реч наша, лепша и боље позната. Ако би се „доселост“ задржала — а за то нема потребе, — онда би „одржај“ требало бар метнути на прво место а доселост под заградом.

75. — Код прекида застарелости, у § 1427 стоји: „Али ако се тужба правноснажном одлуком прогласи за не до пуштenu.“ Изгледа нам да би згодније било „недопуштenu“ заменити са „неумесну“, коју је реч г. Аранђеловић употребио у преводу § 1497 аустр. Г. з., или са „неосновану“, коју реч налазимо у § 945 срб. Г. з. Тужба је могла бити допуштена, јер се тужени, од чије воље то зависи, могао и не позвати на застарелост па бити осуђен према тужби, а када се он у спору на застарелост позвао, онда је по закону допуштена тужба пресудом оглашена за неосновану.

76. — По § 1432 „Застаре се нико не може унапред одрећи, нити се може дуже време застаре уговорити, него што је законом одређено“. Добро би било у тој одредби предвидети и то, да ли се може уговором интересованих законски рок застарелости скратити? Истина, то се може изводити *arg. a contrario*, јер Предоснова говори само о повећању рока застарелости, али има разлога да се питање изречно реши и то у позитивном смислу, какво мишљење влада у правној науци, иако се швајцарско право ставило на противно гледиште (чл. 129 швајц. О. п.). У прилог тога мишљења видети: Андра Ђорђевић, Систем приватнога (грађанскога) права *Фр.* 779; Д-р Лазар Марковић, Грађанско право, књ. I стр. 275; Д-р Драгољуб Аранђеловић, Основи облигационога права 1929, стр. 193; Ehrenzweig, B. I, 1925, § 125 II; Hasenöhl, Das österreichische Obligationenrecht 1890, II Band стр. 622; Stubenrauch, § 1502 прим. 3; Unger, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, II Band 1892 стр. 444 прим. 20 а. Унгер наводи како Винивартер оправдано примећује да у случају уговарања краће застарелости управо више и нема застарелости, јер време у току којег право престаје није више законом одређено. Baudry — Lacantinerie 1904, t. III п. 1587. — Уговор о скраћењу рока застарелости није противан правном поретку (*contra ius publicum*) као што је напротив уговор о његовом продужењу и на корист је обвезаног. Да би § 1432 Предоснове требало допунити корисно је и с погледом на толико многобројне уговоре о осигурању, где се, по правилу, предвиђа кратак

рок застарелости, које уговоре Baudry - Lacantinerie нарочито наводи, а који су уговори данас од огромног значаја и у интересу су и појединаца и друштва. Код уговора о осигурању оправдано је скраћивање рока застарелости, јер бржа исплата осигуране суме је у интересу и осигураника одн. корисника осигурања и осигуравајућег друштва. Осем тога дешавају се разне злоупотребе од осигураника и других лица, те је, када наступи случај исплате осигуране суме, за осигурача од важности да ствар за времена извиди и ликвидира. II одељење Касационог суда у Београду, одлуком од 17 фебруара 1932, бр. 1127, решило је да се према § 950 срб. Г. з. може уговорити краћа застарелост, нарочито по пословима осигурања, али општа седница није усвојила те примедбе већ се, решењем својим од 21 јуна 1932 бр. 4489 ставила на супротно гледиште. Недавно је одељење Касационог суда опет донело одлуку противну томе решењу опште седнице, те би корисно било да законодавац ово питање прецисти. Овде би требало поступити по примеру § 225 немачког Г. з., који гласи: „Застарелост не може правним пословима ни бити искључена ни отежана. Олакшање застарелости, нарочито скраћење рока застарелости, је допуштено“.

На Предоснову су учињене многобројне примедбе и са разних страна и уверени смо да ће их Комисија оценити објективно и без предуверења — судијски и решити разна покренута питања. Примедбе се чине ради опште ствари и са жељом да се Комисији у раду по могућству помогне. Оне садрже врло велики материјал за Комисију, али не треба мислити да се према њима ради из основа нов пројект, јер за то нема времена и противно је постављеном плану рада, већ се, усвајајући оно што би, по оцени Комисије, у примедбама било основано изнесено, Предоснова има што боље поправити. Концизним одредбама могу се многе ствари исправити и много шта ново предвидети. Када би се у неким случајевима нашло разлога да се не улази у детаље, довољно је бар истаћи принцип, а детаље оставити сутској пракси или евентуално специјалном закону. Негде би се од детаља, ако су ови многобројни, могле унети бар најглавније ствари и то у краткој одредби, што је свакако од користи и не задаје Комисији много посла. Најбоље је да цео посао сврши потпуна Комисија, а ако би то било немогућно, онда да она реши главна питања и да директиву, па да се остали рад повери једној ужој комисији, али и ова да буде од што више чланова. Комисији би, као што смо раније рекли, требало омогућити интензиван рад и тога ради ставити јој сва потребна сретства на расположење. Ништа не би требало да јој отежава или успорава рад. Мислимо да нема те владе

која Комисији не би изашла у сусрет код овако крупног а хитног посла као што је израда једнога највећег законика, којим се има после толико година да оствари јединство законодавства као једног од стубова наше државе, што журно очекују њена консолидација, једнакост правосуђа и боље и брже сређивање правних односа у друштву.
